

Vrouwenhandel

Hoe te benaderen en hoe te bestrijden?

Tessa Leonhard

Universiteit Utrecht, Juli 2011

Vrouwenhandel. Hoe te benaderen en hoe te bestrijden?

Tessa Leonhard (0418781)

Juli 2011

Masterthesis

Internationale betrekkingen in historisch perspectief

Onder begeleiding van: dr. P.A.M. Malcontent, Universiteit Utrecht

Tweede lezer: dr. J. Pekelder, Universiteit Utrecht

Copyright ©2011, Tessa Leonhard

Niets uit deze thesis mag worden verveelvoudigd, overgenomen of openbaar gemaakt zonder voorafgaande toestemming van de auteur: Tessa Leonhard (tessaleonhard@hotmail.com)

Voorwoord

Vrouwenhandel. Telkens als mensen me vroegen waar mijn scriptie over ging, sloeg het antwoord in als een bom. Zonder uitzondering reageerde men met een mengeling van enthousiasme, ernst en ontzag. Vrouwenhandel spreekt tot de verbeelding. Zo ook bij mij. Prostitutie heeft me om onverklaarbare redenen altijd gefascineerd en toen ik het boek 'Ik laat je nooit meer gaan. Het meisje, de vrouw, de handelaar, de agent' (2005) van Ruth Hopkins las, wist ik dat ik me er verder in wilde verdiepen. Het boek laat zien hoe complex het fenomeen vrouwenhandel is en riep zoveel vragen mij bij op, dat ik besloot er mijn scriptie aan te wijden.

Gelukkig stond ik er niet alleen voor. Allereerst wil ik natuurlijk mijn scriptiebegeleider, dr. Peter Malcontent, bedanken voor zijn geduld en positieve steun. "Ik heb je hoofdstuk met plezier gelezen" was een terugkerend en bemoedigend begin van zijn feedback. Daarnaast heb ik veel gehad aan de begeleiding van Angela Markenhof tijdens de cursus 'onderzoek opzetten', de peptalks van Astrid Cordova in de afstudeergroep en de persoonlijke gesprekken met Jeannette van Rees. Karin Werkman, bedankt voor je inzichten ten faveure van het abolitionisme. Mrs. Aronowitz, thank you for your inspiration and passion for the subject.

Buiten de universiteit ben ik erg dankbaar voor de personen die de tijd en moeite hebben genomen om tussentijds een kritische blik op mijn scriptie te werpen. Thomas, Wim en Willemijn: bedankt. Last but not least, wil ik met heel mijn hart mijn dierbare vrienden en familie bedanken voor alle steun, betrokkenheid, vertrouwen en wijze woorden langs de kant van de weg.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	4
1. Inleiding	5
2. Benaderingen van vrouwenhandel en de consequenties voor het prostitutiebeleid	18
2.1 Moderne slavernij	18
2.2 Arbeidsmigratie	21
3. Zweden en het abolitionisme	26
3.1 Abolitionisme	26
3.2 Zweden	27
3.2.1 Achtergrond	27
3.2.2. Wetswijziging	30
3.2.3 Resultaten	32
4.3 Conclusie	38
4. Nederland en legalisering	40
4.1 Legalisering	40
4.2 Nederland	41
4.2.1. Achtergrond	41
4.2.2 Wetswijziging	42
4.2.3 Resultaten	47
4.3 Conclusie	56
5. Abolitionisme vs. Legalisering	58
5.1 Abolitionisme in Zweden	58
5.2 Legalisering in Nederland	62
5.3 Conclusie	64
6. Conclusie	65
7. Bibliografie	71

1. Inleiding

Introductie

Een expositie op het Plein in Den Haag. Zeven zeecontainers vertellen het verhaal van Elena; een verhaal uit duizenden. Als meisje woonde Elena in een klein arm dorp in Oost-Europa. Toen haar vader stierf moest ze van school af om geld te verdienen. Ze werkte op de markt en al het geld dat ze ermee verdiende gaf ze aan haar familie. Er kwam regelmatig een vrouw langs om suiker te kopen. Op een dag vroeg die vrouw of ze het leuk zou vinden om in Engeland te werken. Dat leek haar fantastisch; dan zou ze veel geld kunnen verdienen, carrière kunnen maken en verlost zijn van haar vriendje, dat haar regelmatig sloeg. Elena werd in contact gebracht met een andere vrouw, Corina, die voor haar zou zorgen. Eenmaal in Londen aangekomen bleek de vork anders in de steel te steken dan ze had verwacht. Corina zei dat Elena haar twintigduizend Engelse pond moest terugbetalen en dat ze in de prostitutie moest werken. Elena weigerde dit, maar werd gedwongen. Ze werd opgesloten, geslagen en er werd bedreigd haar familie iets aan te doen. Elena moest met 40 mannen per dag naar bed en hoewel ze al haar geld afstond, werd haar schuld alsmaar hoger. Toen de immigratiedienst na een paar maanden een inval deed, werd ze eerst een paar dagen in een detentiecentrum gestopt, vervolgens in een asielzoekerscentrum en daarna uitgezet. Eenmaal terug in haar geboortedorp kon ze haar moeder niet meer in de ogen kijken. Ze had niets meer, ze was niets meer. Ze besloot op eigen houtje terug naar Engeland te gaan en opnieuw te beginnen, als prostituee, maar dan zonder pooier. Ze wilde wel ander werk doen, maar wat moest ze zonder legale verblijfstatus? Op een dag werd er weer een politie-inval gedaan. Ze vertelde haar hele verhaal aan de politie en getuigde tegen Corina. Zo kwam ze in contact met de *Helen Bamber Foundation*, die haar hielp haar verleden te verwerken door middel van de expositie en zo meer aandacht te vragen voor het probleem van vrouwenhandel.¹

White slave trade

Vrouwenhandel is 'het verplaatsen van vrouwen binnen en over lokale of nationale grenzen met als doel seksuele uitbuiting'.² Vrouwenhandel is de laatste jaren volop in de aandacht in de media en de politiek, maar het is geen nieuw fenomeen. Voor de Eerste Wereldoorlog migreerden er zo'n 10

---

¹ Expositie 'Journey' (Plein Den Haag, 17-10-10); Elena, 'Het verhaal van Elena' (2010), <http://www.journeydenhaag.nl/?hoofdpagina=3&titel=waaromenvie> (17-10-10).

² D.M. Hughes, 'The "Natasha" Trade: The Traditional Shadow Market of Trafficking in Women', in: *Journal of International Affairs* (2000) 53:2, 627.

miljoen arbeiders over internationale grenzen binnen Europa en zo'n 41 miljoen gingen er naar Noord- en Zuid-Amerika, ten gevolge van armoede en sociale onrust.³ Opvallend aan deze *Great Migration* was dat er voor het eerst ook vrouwen massaal migreerden. Er gingen verhalen rond over vrouwen die terecht kwamen in de *White slave trade*. Door middel van misleiding en/of dwang werden 'onschuldige' Europese en Amerikaanse vrouwen naar het buitenland gelokt om in de seksindustrie te werken.⁴

Deze verhalen veroorzaakten grote paniek in Europa, door sommigen *moral panic*⁵ genoemd. Cohen stelt in Grittner (1990) dat samenlevingen eens in de zoveel tijd te maken krijgen met een grote gedeelde paniek onder de bevolking, waarbij een gebeurtenis, een persoon of een groep personen als een bedreiging voor de samenleving wordt gezien en op stereotype wijze breeduit in de media wordt afgebeeld. In dit geval leidde de *moral panic* tot een campagne tegen de *White slave trade*.⁶ Deze campagne moet worden gezien in het licht van de Europese en Amerikaanse discussies over prostitutie eind 19^e eeuw. Er waren twee 'kampen' te onderscheiden: het 'kamp' dat regulering voorstond en het 'kamp' dat abolitionisme voorstond. Degenen die regulering voorstonden, zagen prostitutie als een 'noodzakelijk kwaad' dat moest worden gereguleerd door de overheid. Hierbij werden bordelen geregistreerd, kregen prostituees gedwongen medische controles en werden zij beperkt in hun bewegingsvrijheid. In Groot-Brittannië werd deze regulering van kracht in de *Contagious Diseases Acts* van 1864, 1866 en 1869, die de 'gevallen vrouwen' aan banden moesten leggen. Het abolitionisme ontstond als reactie op deze *Contagious Diseases Acts*. Feministen uit die tijd, zoals Josephine Butler, verzetten zich tegen het beeld van de prostituee als 'gevallen vrouw' en plaatsten deze vrouwen in een slachtofferrol. Prostituees waren in hun ogen slachtoffer 'van de ongebreidelde mannelijke lusten en moesten worden gered in plaats van gestraft'.⁷ Dit werd abolitionisme genoemd. Ook in Nederland kregen de abolitionisten steun, voornamelijk vanuit religieus oogpunt. Na massale protesten tegen bordelen, werden in 1911 de Moraliteitswetten in Nederland van kracht, gesteund door een parlement dat voornamelijk bestond uit Christelijke

---

³ P. Sharpe, 'Gender and the experience of migration', in: P. Sharpe ed., *Women, Gender and Labour Migration. Historical and Global perspectives* (2001) 3. & J. Doezema, 'Loose Women or Lost Women? The Re-emergence of the Myth of White Slavery in Contemporary Discourses of Trafficking in Women', in: *Gender Issues* (2000).

⁴ F.K. Grittner, *White Slavery: Myth, Ideology and American Law* (New York & Londen 1990); J. Doezema, 'Loose Women or Lost Women? The Re-emergence of the Myth of White Slavery in Contemporary Discourses of Trafficking in Women', in: *Gender Issues* (2000).

⁵ Grittner, *White Slavery*, 64.

⁶ *Ibidem*.

⁷ P. de Vries, 'De ketenen van de blanke slavin en het belastbare inkomen van de sekswerkster. Honderd jaar feminisme en prostitutie in Nederland', in: *Eeuwige kwesties. Honderd jaar vrouwen en recht in Nederland*, jubileumuitgave Nemesis (Deventer 1999), 147; P. de Vries, "'White Slaves' in a Colonial Nation: the Dutch Campaign against the Traffic in Women in the early Twentieth Century", in: *Social & Legal Studies* (2005) 14:1, 49.

partijen.⁸ Sectie 250 (bis) van deze Moraliteitswetten stelde iedereen strafbaar die 'uit gewoonte of professionele capaciteit' opzettelijk 'de losbandigheid' van iemand met een derde partij veroorzaakt of bevordert.⁹ Ook werd er één regel in deze sectie gewijd aan het verbod op de handel in vrouwen: 'Handel in vrouwen is verboden.'¹⁰ De definitie van 'Handel in vrouwen' werd daarbij niet nader verduidelijkt en was daarom wettelijk gezien praktisch onbruikbaar. Volgens De Vries (2005) was dit geen technische nalatigheid, maar deel van een patroon van repressieve maatregelen ten aanzien van 'immorele vrouwen' (prostituees en niet-prostituees).¹¹ Zo werd in 1908 het 'Rijksbureau tot het verzamelen van gegevens omtrent den zoogenaamden handel in vrouwen en meisjes' ingesteld, maar dit bureau was volgens De Vries (2005) vooral gericht op het helpen van politie, ouders en familieleden naar vermiste meisjes en vrouwen, waarvan een groot deel was weggelopen. Sommigen waren naar verluidt uit eigen beweging prostituee geworden. Buitenlandse vrouwen in Nederland werden door het Bureau gedeporteerd.¹² De abolitionistische campagne tegen vrouwenhandel en tegen regulering van de prostitutie leek vooral te zeggen dat seksualiteit gevaarlijk was en dat vrouwen hiertegen moesten worden beschermd. Het opvallendst van dit alles was dat de idee van 'vrouwenrechten' volledig afwezig leek.¹³

Door sommigen, zoals Doezema (2000), wordt de paniek rondom de *White slave trade* dan ook niet geheel serieus genomen en gezien als een manier om de vrouwelijke seksualiteit te controleren. De angst voor de *White slave trade* was volgens haar eerder angst voor andere zaken, zoals angst voor de spreekwoordelijke 'Ander' en angst voor vrouwelijke seksualiteit en autonomie. Het aantal gevallen van blanke vrouwen die daadwerkelijk in de *White slave trade* terechtkwamen, was erg laag, aldus Doezema.¹⁴ Ook De Vries (2005) benadrukt de campagne tegen de *White slave trade* als iets symbolisch, echter zonder het te bagatelliseren. Volgens haar was de *White slave trade* wel degelijk de realiteit van veel jonge vrouwen.¹⁵

Duidelijk is dat de discussie over de *White slave trade* nooit monolithisch of consistent is geweest. Sommigen scheerden de *White slave trade* en prostitutie over één kam, daar waar anderen wel onderscheid maakten tussen die twee. Sommigen legden het zwaartepunt bij het onderscheid tussen verplaatsing binnen een land (geen slavenhandel) en verplaatsing tussen landen (wel slavenhandel). De discussie over de *White slave trade* en de bijbehorende inconsistenties zijn belangrijk en

---

⁸ De Vries, 'White Slaves' in a Colonial Nation', 43-53.

⁹ Ibidem, 53.

¹⁰ *Staatsblad* 1911: no. 130, no. 135, in: Ibidem, 53.

¹¹ De Vries, 'White Slaves' in a Colonial Nation, 54.

¹² Jaarverslag, 1909; Verslag Rijksbureau, 1912-14, in: ibidem, 55.

¹³ De Vries, 'White Slaves' in a Colonial Nation, 53-55.

¹⁴ Doezema, 'Loose Women or Lost Women?' 25-27.

¹⁵ De Vries, "'White Slaves' in a Colonial Nation', 56.

interessant wanneer we naar de huidige discussie rondom ‘moderne slavernij’ kijken, omdat beide discussies veel overeenkomsten lijken te hebben. Hierop zal later dieper worden ingegaan.

De campagne tegen de *White slave trade* verdween van de agenda toen de kwestie van de Eerste Wereldoorlog begon, deels omdat de migratie vanuit Europa stopte¹⁶, deels omdat vrouwenhandel geen prioriteit meer had.

Vrouwenhandel

In de jaren '80 van de 20e eeuw begon de strijd tegen vrouwenhandel weer aan te wakkeren als politiek *issue* voor feministen, mensenrechtenorganisaties en religieuze groepen en werd vrouwenhandel weer een punt op de nationale en internationale politieke agenda's.¹⁷ Zo werd in Nederland in 1986 de Stichting Tegen Vrouwenhandel opgericht (het huidige CoMensha). Anders dan bij de *White slave trade*, die zich richtte op westerse blanke vrouwen die naar Zuid-Amerika, Zuid-Afrika, Oost-Europa en de Oriënt migreerden, ging het nu om vrouwen die vanuit deze landen naar het Westen kwamen. Volgens Doezema (2000) is dat dan ook het enige verschil: 'Then as now, the paradigmatic image is that of a young and naive innocent lured or deceived by evil traffickers into a life of sordid horror from which escape is nearly impossible.'¹⁸

De zorgen om de *White slave trade* van begin 20^e eeuw, de relatieve stilte rondom het onderwerp tussen 1914 en 1980 en het opnieuw in opspraak komen van vrouwenhandel in de jaren daarna is duidelijk afgespiegeld in de literatuur. Rondom de *White slave trade* zijn er verschillende boeken en studies gewijd geschreven over vrouwenhandel, met titels als *De slavernij der vrouw* (Mill, 1898), 'De "handel in blanke slavinnen"' (Collard 1900), *Der Mädchenhandel: Seine Geschichte und Sein Wesen* (Schidlof 1904) en *Human merchandise. A study of the international traffic in women* (Harris 1928). Vervolgens is er jarenlang niets geschreven over het onderwerp. In de jaren '80 kwam er met de wedergeboorte van het onderwerp vrouwenhandel op de politieke agenda, een hausse in literatuur over dit onderwerp.

In 1979 werd de 'Convention on the Elimination of Discrimination Against Women' (CEDAW) van kracht, waarbij staten werden opgeroepen om alle vormen van vrouwenhandel en uitbuiting in de prostitutie te onderdrukken. Na de bekrachtiging van CEDAW ontstond er een *discours* over prostitutie, waarbij de idee van prostitutie als legitieme vorm van werkgelegenheid zijn intrede deed.

---

¹⁶ Doezema, 'Loose Women or Lost Women?', 30.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Doezema, 'Loose Women or Lost Women?', in: *Gender Issues* (2000) 24.

Dit leidde tot een absoluut onderscheid tussen 'vrijwillige' en 'gedwongen' prostitutie, dat de basis vormde voor de latere prostitutie regimes.¹⁹

In 1985 verscheen in opdracht van de Nederlandse regering het rapport *Vrouwenhandel. Onderzoek naar aard, globale omvang en de kanalen waarlangs vrouwenhandel naar Nederland plaatsvindt*. De onderzoekers presenteerden over de periode 1976-'82 vijf strafdossiers waarin sprake was van 'werving met dwang en misleiding van vrouwen uit ontwikkelingslanden voor prostitutie in Nederland of Europa'²⁰. Daaruit concludeerden ze dat vermoedelijk de meeste van de duizenden vrouwen uit ontwikkelingslanden die in Nederland in de prostitutie werken niet volstrekt uit zichzelf naar Nederland zijn gekomen.²¹ Van Ammelrooy publiceerde in 1989 het eerste Nederlandse boek over vrouwenhandel sinds begin twintigste eeuw met als ondertitel 'de internationale seksslavinnenmarkt'.²² Hierna volgt een sterke toename in het aantal onderzoeken over vrouwenhandel en mensenhandel in het algemeen, zoals te zien is in figuur 1.

---

¹⁹ L. Kelly e.a., *Shifting Sands: A Comparison of Prostitution Regimes Across Nine Countries*, Child and Woman Abuse Studies Unit (Londen 2009),

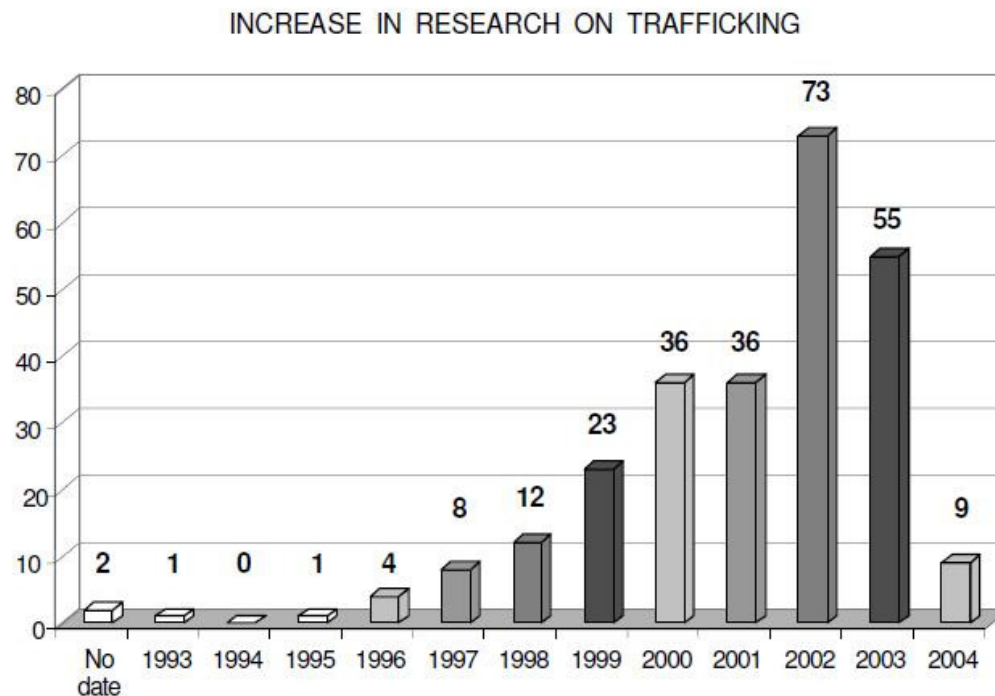
http://www.cwasu.org/project_display.asp?pageid=PROJECTS&type=11&pagekey=55&year=2009 (20 juni 2011) 7-8.

²⁰ H.W.J. Buijs en A.M. Verbaken, *Vrouwenhandel. Onderzoek naar de aard, globale omvang en de kanalen waarlangs vrouwenhandel naar Nederland plaatsvindt*, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Den Haag 1985) 45-46.

²¹ *Ibidem*.

²² A. van Ammelrooy, *Vrouwenhandel. De internationale seksslavinnenmarkt*, (Den Haag 1989).

Figuur 1²³:

Note: N=260 titles

Source: "Human trafficking bibliography", IOM, Geneva.

Vrouwenhandel vandaag de dag

Vanwaar deze hernieuwde aandacht voor vrouwenhandel? Vrouwenhandel heeft een nieuwe dimensie gekregen met de globalisering. Hughes (2000) legt uit dat door de groei van economische, politieke en sociale verbanden wereldwijd en een toename van migratie ook de schaduw economieën en transnationale criminele netwerken zijn gegroeid.²⁴ Vrouwenhandel manifesteert zich tegenwoordig in de vorm van *mail order brides*²⁵, prostitutie rondom militaire bases en grote sportevenementen, huishoudelijk werk (waarbij vaak ook seksuele uitbuiting voorkomt) of misleiding (vrouwen die migreren in de veronderstelling dat ze als au pair of serveerster aan de slag gaan, maar bij aankomst gedwongen worden als prostituee te gaan werken)²⁶. In sommige gevallen worden de vrouwen gedwongen door familie of een vriendje (*loverboy*) en in andere gevallen maken de

²³ F. Laczko, 'Data and research on human trafficking', *International Migration* (2005) 45: 1-2, 5-16.

²⁴ Hughes, 'The "Natasha" Trade' 629.

²⁵ Mail order brides zijn vrouwen die zich via speciale datingbureaus aanbieden als huwelijkskandidaat voor mannen in een ander (meestal westers) land in de hoop op een beter leven. Mensenhandelaren maken hier gretig gebruik van, b.v. door met zo'n vrouw te trouwen en haar vervolgens uit te buiten of te verkopen.

²⁶ L.D. Long, 'Anthropological Perspectives on the Trafficking of Women for Sexual Exploitation', in: *International Migration* (2004) 42:1, 8.

vrouwen wel zelf de keuze om in het buitenland als prostituee te gaan werken (hoewel in dat geval getwist kan worden over de 'ongedwongenheid' van hun keuze).

Hoe groot het probleem is en hoe het probleem zich ontwikkelt is moeilijk te bepalen. In de literatuur lopen de getallen en *rankings* sterk uiteen. Volgens Stone (2005) is mensenhandel na de handel in illegale wapens en drugs de meest lucratieve business in de wereld. Daarbij zou het gaan om 2,5 miljoen verhandelde mensen in totaal, waarvan 1.4 tot 1.7 miljoen voor de seksindustrie.²⁷ Ook de United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) noemt een prevalentie van 2,5 miljoen verhandelde mensen, waarvan zo'n 2 miljoen werkzaam in de seksindustrie. In 'Measuring the immeasurable' van Kangaspunta (2010) wordt ook het getal 2,5 miljoen genoemd, maar in dat artikel staat mensenhandel op de vijfde plaats van de lijst, na handel in gestolen olie, drugs, illegale sigaretten en namaakmedicijnen.²⁸ In de nieuwsbrief van de *Helen Barber Foundation*, gewijd aan de expositie 'Journey', staat dat er 12,3 miljoen mensen zijn verhandeld in de wereld, wellicht gebaseerd op het Trafficking in Persons report van de VS, dat hetzelfde getal noemt²⁹. Onbekend is om welk tijdsbestek het hier gaat. Andere organisaties, zoals het Coördinatiecentrum Mensenhandel (CoMensha), wagen zich daarom bewust niet aan schattingen.³⁰ Askola (2007) introduceert in dat licht de term *guesstimates*. Hij stelt dat schattingen in het aantal verhandelde personen in de wereld *guesstimates* blijven, evenals claims over toename van de mensenhandel, omdat het gaat om onzichtbare en illegale praktijken. Daarnaast zijn de *guesstimates* het resultaat van moeilijkheden rondom de definiëring van het probleem van mensenhandel.³¹

In 2000 ondertekende de internationale gemeenschap de 'UN Convention against Transnational Organized Crime'³², waarvan 'the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children'³³. Voor het eerst in de geschiedenis is er met dit protocol een officiële definitie van mensenhandel in brede zin (dus niet alleen vrouwenhandel) en worden er richtlijnen gegeven voor de bescherming van de verhandelde personen, de preventie van

---

²⁷ M. Stone, 'Twenty-first Century Global Sex Trafficking: Migration, Capitalism, Class, and Challenges for Feminism Now', in: *ESC* (2005) 31:2-3, 32.

²⁸ K. Kangaspunta, 'Measuring the immeasurable. Can the severity of human trafficking be ranked?', in: *Criminology&Public Policy* (2010) 9:2, 261.

²⁹ U.S. Department of State, 'Trafficking in Persons report, 10th edition' (juni 2010), <http://www.state.gov/g/tip/> (17-01-11), 7.

³⁰ 'Het precieze aantal slachtoffers van mensenhandel is niet bekend. In het verleden hebben verschillende organisaties een schatting proberen te maken, maar het is de vraag hoe betrouwbaar deze schattingen zijn.' (<http://www.comensha.nl/FAQ>, 22 oktober 2010).

³¹ H. Askola, 'Violence against Women, Trafficking, and Migration in the European Union', in: *European Law Journal* (2007) 13:2. 204-217: 205.

³² UNODC, 'United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto' (versie 2004), <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf> (23 oktober 2010).

³³ *Ibidem*, 41-51.

mensenhandel en vervolging van overtreeders.³⁴ De instelling van het VN Protocol in 2000 heeft er voor gezorgd dat er een discussie is losgebarsten over de werkelijke aard en benadering van vrouwenhandel en dat verschillende landen tot acties zijn overgegaan. Buiten initiatieven van NGO's en bijdragen uit de hoek van kunst en cultuur (boeken, documentaires, tentoonstellingen), zijn er door overheden allerlei beleidsplannen gemaakt op het gebied van prostitutie(wetgeving), politie opsporingsprogramma's en opvang van slachtoffers. Deze strategieën om vrouwenhandel tegen te gaan, verschillen sterk van elkaar per land.

Benaderingen, strategieën en prostitutiebeleid

Opvallend is dat uit de literatuur naar voren komt dat de strategieën om vrouwenhandel tegen te gaan voortvloeien uit een bepaalde benadering van vrouwenhandel en prostitutie. Marieke van Doorninck (2006) schrijft dat 'de strategieën die worden ontwikkeld om vrouwenhandel te bestrijden zijn gebaseerd op de definiëring van het probleem.'³⁵ Ook de Stichting Religieuzen Tegen Mensenhandel (SRTV) benadrukt dat naar gelang de visie ten aanzien van vrouwenhandel, de strategie ter bestrijding van vrouwenhandel verschillende vormen aanneemt.³⁶

Voor (en tegen) elke strategie valt in theorie iets te zeggen, maar onduidelijk is welke strategie in de praktijk de beste resultaten heeft in de strijd tegen vrouwenhandel. Daarom zou het goed zijn verschillende landen met elkaar te vergelijken; welke strategieën worden er gehanteerd en wat zijn de resultaten van de verschillende strategieën? Aangezien de strategieën die worden ontwikkeld om vrouwenhandel te bestrijden, zijn gebaseerd op een bepaalde benadering, is het dus belangrijk om eerst goed te kijken naar die verschillende benaderingen en vervolgens naar de strategieën die uit die benaderingen voortvloeien. Op basis daarvan kan men werken aan een beter en eenduidiger beleid tegen vrouwenhandel. Hoewel een uitgebreid effectonderzoek te omvangrijk is voor een

---

³⁴ Andere en eerdere verdragen en verklaringen zijn:

- International Agreement for the Suppression of White slave trade (1902);
- International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic (1904);
- International Convention for the Suppression of White Slave Traffic (1910);
- International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children (1921);
- The International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age (1933);
- Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and the Exploitation of the Prostitution of Others (1949);
- United Nations Convention against Transnational Organised Crime and the Supplementary Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Palermo (2000);
- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (2005).³⁴

³⁵ M. van Doorninck, 'Strategieën voor de bestrijding van mensenhandel', in: *Terecht* (2006) 25:76, 30-31.

³⁶ Stichting Religieuzen Tegen Vrouwenhandel (SRTV), 'Achtergronden', www.srtv.info (19-06-11).

masterscriptie, kan hier wel degelijk een aanzet worden gegeven, die handvatten biedt voor verder onderzoek.

Zoals is gebleken, komen verreweg de meeste vrouwen die slachtoffer worden van mensenhandel terecht in de prostitutie.³⁷ Dat maakt het vanzelfsprekend dat onderzoek naar benaderingen en strategieën vooral gericht is op prostitutiebeleid. In West-Europa zijn duizenden legale en illegale prostituees werkzaam, die door middel van mensenhandel of mensensmokkel uit Centraal of Oost-Europa, Azië, Afrika en Zuid-Amerika zijn gekomen en uitgebuit worden. Grofweg zijn er vier soorten prostitutiebeleid; abolitionisme, regulering, legalisering, verbod. Verbod spreekt voor zich; alle aspecten rondom prostitutie zijn in deze voor de wet verboden. Legalisering betekent dat zowel prostitutie als het uitbaten van prostitutie in principe legaal is³⁸. Abolitionisme betekent dat prostitutie op zichzelf niet verboden is, maar dat het kopen van seksuele diensten verboden is. Legalisering en abolitionisme staan lijnrecht tegenover elkaar en regulering is een meer pragmatisch prostitutiebeleid dat tussen abolitionisme en legalisering in staat.³⁹

Van de 29 landen in Europa zijn er thans drie landen met een abolitionistisch prostitutiebeleid: IJsland, Noorwegen en Zweden. Vier landen hebben prostitutie gelegaliseerd: Nederland, Duitsland, Denemarken en Griekenland. Regulering van de prostitutie is het beleid in tien Europese landen: Oostenrijk, Finland, Hongarije, Ierland, Italië, Letland, Luxemburg, Polen, Slowakije, Ierland en het Verenigd Koninkrijk. De landen die prostitutie bij wet verbieden zijn: Slovenië, Roemenië, Litouwen en Malta. Dan is er nog een vrij groot aantal landen, waarbij het onduidelijk is wat voor prostitutiebeleid ze voeren: België, Bulgarije, Cyprus, Tsjechië, Estland, Frankrijk, Portugal en Spanje⁴⁰. In tabel 1 is dit overzichtelijk gemaakt.⁴¹

---

³⁷ K. Werkman, *Sex Trafficking in Europe: Prostitution regimes and trafficking victims* (Thesis MSc Humanitarian Action, Dublin 2009); Stone, 'Twenty-first Century Global Sex Trafficking', 32; UNODC, 'United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto' (versie 2004).

³⁸ In principe, want prostitutie van minderjarigen en gedwongen prostitutie zijn verboden en voor het uitbaten van prostitutie heeft men in veel gevallen een vergunning nodig.

³⁹ Werkman, *Sex Trafficking in Europe*, 31.

⁴⁰ Werkman, *Sex Trafficking in Europe*, 48; Kelly e.a., *Shifting Sands*, CWASU, 7-8.

⁴¹ Hierbij moet nog wel benadrukt worden dat deze categorisering een simplistisch beeld van de werkelijkheid geeft. In werkelijkheid betekent legalisering niet dat alle aspecten van prostitutie legaal zijn; gedwongen prostitutie, prostitutie van minderjarigen is overal verboden en straatprostitutie mag alleen in bepaalde zones. Daarnaast zijn er ook verschillen in prostitutiebeleid binnen landen, tussen verschillende regio's. Voor meer informatie hierover, zie: Kelly e.a., *Shifting Sands: A Comparison of Prostitution Regimes Across Nine Countries*.

Tabel 1: Prostitutiebeleid in Europa ⁴²

Prostitutiebeleid	Landen	Percentage
Legalisering	Nederland, Duitsland, Denemarken en Griekenland	(4/29) 13.8%
Regulering	Oostenrijk, Finland, Hongarije, Ierland, Italië, Letland, Luxemburg, Polen, Slowakije en het Verenigd Koninkrijk.	(10/29) 34.5%
Abolitionisme	IJsland, Noorwegen en Zweden	(3/29) 10.3%
Verbod	Slovenië, Roemenië, Litouwen en Malta	(4/29) 13.8%
Onduidelijk	België, Bulgarije, Cyprus, Tsjechië, Estland, Frankrijk, Portugal en Spanje.	(8/29) 27.6%

Probleemstelling

Uit de literatuur blijkt dat er grofweg twee benaderingen zijn ten aanzien van vrouwenhandel; de benadering van vrouwenhandel als moderne slavernij, waarbij er geen onderscheid wordt gemaakt tussen vrouwenhandel en prostitutie (1) en de benadering van vrouwenhandel als arbeidsmigratie, waarbij prostitutie een legitieme carrièrekeuze kan zijn (2). Beide benaderingen monden uit in duidelijk te onderscheiden vormen van prostitutiebeleid: abolitionisme en legalisering. In deze scriptie zullen deze twee benaderingen worden belicht en zullen de strategieën die voortvloeien uit deze benaderingen worden onderzocht.

De probleemstelling is derhalve:

Welke benadering en welk daaruit voortvloeiend prostitutiebeleid biedt de beste oplossing tegen vrouwenhandel?

⁴² Werkman, Sex Trafficking in Europe, 28.

Deze vraag zal worden beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Wat zijn de kenmerken van het uitgangspunt 'moderne slavernij' en welk prostitutiebeleid komt daaruit voort?
2. Wat zijn de kenmerken van het uitgangspunt 'arbeidsmigratie' en welk prostitutiebeleid komt daaruit voort?
3. Wat zijn de belangrijkste overeenkomsten en verschillen tussen beide benaderingen en het prostitutiebeleid dat uit deze benaderingen voortvloeit?
4. Welk prostitutiebeleid biedt de beste oplossing tegen vrouwenhandel?

Relevantie & Afbakening

Omdat vrouwenhandel een groot en multidisciplinair onderwerp is en het onmogelijk is om in één scriptie alle aspecten te kunnen belichten, is het belangrijk om een afbakening te maken van onderwerp, tijd en ruimte. Daarom is ervoor gekozen om in deze scriptie een vergelijking te trekken tussen het prostitutiebeleid in respectievelijk Nederland en Zweden. Deze landen, die in sociaal-economisch en cultureel opzicht redelijk vergelijkbaar zijn, hanteren een tegengesteld prostitutiebeleid: criminalisering (Zweden) en legalisering (Nederland). Interessant aan deze vergelijking is dat deze tegengestelde strategieën beiden voortkomen uit de vrouwenbeweging. Voor het onderzoek naar prostitutiebeleid is een tijdsbestek van het afgelopen decennium gekozen. Ten eerste werd het VN Protocol ongeveer een decennium geleden (in 2000) ingesteld en is het interessant te bekijken wat er sindsdien is gebeurd/veranderd. Ten tweede is in de te vergelijken landen, Zweden en Nederland, de wetswijziging naar een nieuw prostitutiebeleid, rond diezelfde tijd in gegaan.⁴³

Dit onderzoek is zowel theoretisch als maatschappelijk relevant. Het onderzoek zal leiden tot een beter begrip van de bestaande benaderingen van vrouwenhandel en de verschillende strategieën die worden toegepast om vrouwenhandel tegen te gaan. Daarmee levert dit onderzoek een bijdrage aan de discussie welke benadering en welke strategie het meeste hout snijdt. Uit de literatuur blijkt ook dat er meer onderzoek nodig is.⁴⁴ Zo noemt Stone (2005) een aantal vragen waar nog antwoord op moet worden gevonden.⁴⁵

---

⁴³ In Nederland in 2000, in Zweden in 1998.

⁴⁴ M. Stone, 'Twenty-first Century Global Sex Trafficking', 36; K. Kangaspunta, 'Measuring the immeasurable', 263; J.A. Chuang, 'Rescuing trafficking from ideological capture: prostitution reform and anti-trafficking law and policy', in: *University*

- What can history and literature teach us about why attempts to grapple with sex trafficking succeed or fail?
- Are there significant parallels between the so-called “white slave trade” of the late nineteenth and early twentieth centuries and what is seen as a “new” global sex trade?
- Does legalization of prostitution help in regulating sex trafficking or (...) does it further embed it within the structures of legitimate commerce and promote the exploitation of migrant and imported women?

Dit zijn allemaal vragen die in dit onderzoek aan bod zullen komen.

Daarnaast levert het in kaart brengen en beoordelen van dit maatschappelijke probleem en het beleid dat wordt gevoerd ter bestrijding ervan, aanzet tot het formuleren en toepassen van een meer adequater beleid.

Methodologie

Dit onderzoek is in de eerste en voornaamste plaats gebaseerd op *deskresearch*. De belangrijkste literatuur en rapporten van overheden, NGO's en onderzoeksbureaus van de afgelopen tien jaar worden geanalyseerd en behandeld. Daarnaast worden personen en instanties die zich bezig houden met vrouwenhandel, zoals criminoloog Aronowitz en het Coördinatiecentrum Mensenhandel (CoMensha), geraadpleegd. Verder zullen conferenties en lezingen op het gebied van vrouwenhandel en prostitutie, zoals de conferentie ‘Trafficking in Human Beings and Prostitution’⁴⁶ een bijdrage leveren aan een beter begrip van de benaderingen en strategieën voor de aanpak van vrouwenhandel.

Leeswijzer

Dit onderzoek zal in hoofdstuk 2 starten met een analyse van de twee benaderingen van vrouwenhandel: vrouwenhandel als moderne slavernij en vrouwenhandel als arbeidsmigratie. In hoofdstuk 3 en 4 zullen het abolitionistische prostitutiebeleid in Zweden en het gelegaliseerde prostitutiebeleid in Nederland onder de loep worden genomen. Deze twee vormen van

---

of *Pennsylvania Law Review* (2009) 158: 1655-1726; R. Andrijasevic, ‘Handel in vrouwen en de politiek van mobiliteit in Europa’ (proefschrift 2004), www.wodc.nl (september 2010).

⁴⁵ Stone, ‘Twenty-first Century Global Sex Trafficking’, 36.

⁴⁶ *The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: ‘Trafficking in Human Beings and Prostitution’* (Den Haag), 6 december 2010.

prostitutiebeleid zullen worden geplaatst in de historische en politieke context van beide landen. In hoofdstuk 5 worden het abolitionisme in Zweden en de legalisering in Nederland tegenover elkaar geplaatst en bekritiseerd. Dit zal uitmonden in een conclusie over welke benadering en welk prostitutiebeleid de beste oplossing biedt tegen vrouwenhandel.

2. Benaderingen van vrouwenhandel en de consequenties voor het prostitutiebeleid

In dit hoofdstuk zullen de beide benaderingen van vrouwenhandel – vrouwenhandel als moderne slavernij en vrouwenhandel als arbeidsmigratie - worden geanalyseerd en zal er een link worden gelegd naar de daaruit voortvloeiende strategieën.

2.1 Moderne slavernij

'The victims of modern slavery have many faces. They are men and women, adults and children. Yet, all are denied basic human dignity and freedom. ... All too often suffering from horrible physical and sexual abuse, it is hard for them to imagine that there might be a place of refuge.'

U.S. President Barack Obama, January 4, 2010⁴⁷

'Modern slavery – be it bonded labor, involuntary servitude, or sexual slavery – is a crime and cannot be tolerated in any culture, community, or country ... [It] is an affront to our values and our commitment to human rights.' – Hillary Rodham Clinton, Secretary of State⁴⁸

Veel politici, zoals Barack Obama en Hillary Clinton, gebruiken de term 'moderne slavernij' wanneer zij het over de hedendaagse vrouwenhandel hebben. Ook in wetenschappelijke teksten komt de term voor.⁴⁹ Stone (2005) beweert bijvoorbeeld dat vrouwenhandel de slavenhandel van de 21e eeuw is daarmee onze uitdaging op het gebied van mensenrechten.⁵⁰ Bales (2000) stelt dat er in de wereld 27 miljoen mensen in slavernij leven, waarvan er aanzienlijk deel slachtoffer is van

---

⁴⁷ U.S. Department of State, 'Trafficking in Persons report, 10th edition' (juni 2010), <http://www.state.gov/g/tip/> (17-01-11): 6.

⁴⁸ H. Clinton, U.S. Department of State, homepage 'Office To Monitor and Combat Trafficking in Persons' (17-01-11).

⁴⁹ K. Bales, 'Expandable People: Slavery in the Age of Globalization', in: *Journal of International Affairs* (2000) 53:2; S. Day, 'Renewing the war on prostitution: The spectres of 'trafficking' and 'slavery'', in: *Anthropology Today* (2009) 25:3, 1-3; C. Easley, 'Modern slavery. Persistence of a global ancient wrong', in: *The Nation's Health* (maart 2009) 3; F. Schaeffer-Grabiel, 'Sex Trafficking as the 'New Slave Trade'?', in: *Sexualities* (2010) 13: 153, 153-160; M. Stone, 'Twenty-first Century Global Sex Trafficking: Migration, Capitalism, Class, and Challenges for Feminism Now', in: *ESC* (2005) 31:2-3, 31-38.

⁵⁰ Stone, 'Twenty-first Century Global Sex Trafficking, 33.

vrouwenhandel.⁵¹ Door de term ‘moderne slavernij’ te gebruiken wordt een vergelijking getrokken met de oude slavernij en de *White slave trade* van eind 19^e eeuw. De term wordt veel gebruikt in de media, door politici en NGO’s, die op deze manier aandacht willen vragen voor het probleem en de ernst ervan willen benadrukken. De vraag is echter of deze benadering het probleem wel goed adresseert. In hoeverre kan men spreken over slavernij als het gaat om vrouwenhandel? Wat zijn de overeenkomsten en verschillen met de ‘oude’ slavernij zoals die ooit is afgeschaft?

Slavernij is het bezitten van een persoon door een andere persoon. Een slaaf is een lijfeigene⁵². De term ‘slavernij’ impliceert dus dat mensen bezit zijn; willoze slachtoffers, die worden gekocht en verkocht zonder invloed te hebben op hun eigen omstandigheden of levensloop.⁵³

Bales (2000) heeft in zijn onderzoek een vergelijking gemaakt tussen oude en nieuwe vormen van slavernij. Hij verklaart dat slavernij sinds de wettelijke afschaffing in de 19^e eeuw in de schaduw economie terecht is gekomen. Slavernij is daardoor minder zichtbaar als dat het was toen het wettelijk toegestaan was, maar het is nog steeds aanwezig. Hieronder de belangrijkste verschillen volgens Bales:⁵⁴

Old forms of Slavery	New forms of Slavery
Legal ownership asserted	Legal ownership avoided
High purchase cost	Very low purchase cost
Low profits	Very high profits
Shortage of potential slaves	Surplus of potential slaves
Long-term relationship	Short-term relationship
Slaves maintained	Slaves disposable
Ethnic differences important	Ethnic differences less important

Er zijn dus grote verschillen tussen de oudere en nieuwere vormen van slavernij. Maar, zegt Bales (2000) hierover: ‘Despite the many differences between old and new slavery, new forms of slavery are still slavery: the basis fact of one person totally controlling another remains the same.’⁵⁵

In het VN ‘Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women

⁵¹ Bales, ‘Expandable People’, 484.

⁵² Van Dale ‘Groot woordenboek van de Nederlandse taal’, www.vandale.nl (april 2011).

⁵³ C. Easley, ‘Modem slavery. Persistence of a global ancient wrong’, in: *The Nation’s Health* (maart 2009) 3.

⁵⁴ K. Bales, ‘Expandable People’, 466.

⁵⁵ *Ibidem*, 469.

and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime'⁵⁶ wordt 'trafficking in persons' gedefinieerd als:

'the recruitment, transportation, transfer, harboring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or position of vulnerability, giving or receiving payments or benefits to achieve consent of a person having control over another, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others, or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude, or the removal of organs' (Artikel 3.A).⁵⁷

Veel verhandelde personen vallen echter niet precies binnen de door de VN omschreven definitie van willoos, onder dwang handelend, slachtoffer.⁵⁸ Als we teruggaan naar het voorbeeld van Elena uit de introductie zien we dat zij vrijwillig instemt met haar illegale migratie, dat zij dit zelfs ziet als een kans. Vervolgens wordt zij gedwongen om in de prostitutie te werken en haar geld af te geven, maar als zij wordt opgepakt en uitgezet besluit ze zelf opnieuw illegaal naar Engeland te gaan en als prostituee te gaan werken. Volgens het VN Protocol zou zij nu dus niet meer als slachtoffer van mensenhandel worden betiteld en zouden haar mensenrechten niet worden beschermd. Om die reden pleiten sommige wetenschappers voor een ruimere definitie van 'trafficking' en 'slachtoffer', waarbij ook de personen die vrijwillig migreren en vrijwillig voor de prostitutie kiezen, als slachtoffers worden aangemerkt omdat ze in feite gedwongen worden door de omstandigheden. Hedendaagse abolitionisten⁵⁹ trekken dit zelfs zover door dat ze stellen dat prostitutie per definitie niet vrijwillig kan zijn en alle prostituees slachtoffers zijn. Uit de benadering van vrouwenhandel als moderne slavernij vloeit een beleid voort dat streeft naar afschaffing van die slavernij; een abolitionistisch beleid.⁶⁰ De vraag is echter of dit niet een te simplistisch beeld van prostitutie en vrouwenhandel geeft en of het abolitionistische beleid zodoende wel efficiënt is.

---

⁵⁶ UNODC, 'United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto'.

⁵⁷ UNODC, 'United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto'.

⁵⁸ Y. Kojima, *Women in the trafficking-migration continuum: From the perspective of Human Rights and Social Justice* (Maastricht 2007), 1.

⁵⁹ Abolitionisten worden in de literatuur ook wel 'neo-abolitionisten' genoemd, maar aangezien hetzelfde wordt bedoeld zal in dit onderzoek alleen de term 'abolitionisten' genoemd worden om verwarring te voorkomen.

⁶⁰ M.M. Dempsey, 'Sex Trafficking and Criminalization: in Defence of Feminist Abolitionism', in: *University of Pennsylvania Law Review* (2009) 158: 1729, 1729-1778; Bindel en Kelly, 'A Critical Examination of Responses to Prostitution'; G. Ekberg, 'The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Service', in: *Violence against Women* (2004) 10:10; Thomas

2.2 Arbeidsmigratie

In de wetenschappelijke literatuur is een tegenbeweging te zien, die juist af wil van dit stigma van de verhandelde vrouw als willoos slachtoffer. Deze wetenschappers zien vrouwen die terecht komen in de vrouwenhandel als vrouwen met een keuze. Verschillende verhalen van vrouwen, zoals het verhaal van Elena in de introductie, maken duidelijk dat veel vrouwen zelf kiezen voor migratie. Long (2004) stelt dat veel verhandelde vrouwen in eerste instantie huis en haard verlaten vanuit de ambitie om te slagen in het leven in zowel financieel als sociaal opzicht.⁶¹ Daarmee zijn deze vrouwen niet te bestempelen als slachtoffer. Bovendien, zo stellen Long (2004) en Andrijasevic (2004), zorgt het stigma van slachtoffer ervoor dat men vooral bezig is met controle van vrouwelijke mobiliteit en vrouwelijke seksualiteit of met de georganiseerde misdaad, maar niet met de onderliggende oorzaken van het probleem: hoge werkloosheid, beperkte mogelijkheden om legaal te migreren en de slechte positie van vrouwen door families en gemeenschappen.⁶²

Feminization of migration

Tot de jaren '80 van de 20^e eeuw speelden vrouwen geen significante rol in migratie. De typische migrant was jong, alleenstaand en mannelijk. De vrouwen die migreerden, deden dat vanuit gezinsherenigingmotieven. Toen de Koude Oorlog eindigde in 1989 en de Communistische regimes ineens stortten, ontstond de *New Migration*⁶³. Het onderscheid tussen 'vertreklanden' en 'bestemminglanden' werd vager en er kwam een derde type migratieland bij; de *transit country*, oftewel doorgangland. Daarnaast was er een toename van tijdelijke migratie.⁶⁴

Doordat moderne migratie leidde tot een fragmentatie van families, groeide het aantal vrouwen dat deelnam aan de massamigratie. Deze ontwikkeling wordt ook wel *feminization of migration* genoemd. Annie Phizacklea (1998) legt uit dat dit uit statistieken niet altijd naar voren komt, omdat migratiestatistieken gericht zijn op legale migranten, terwijl een aanzienlijk aantal vrouwen illegale migranten zijn. Die statistieken bevatten volgens haar voornamelijk de vrouwelijke migranten die als echtgenote via legale kanalen naar de EU komen voor gezinshereniging, wat een vertekend beeld

---

Ahlstrand & Jonas Trolle, The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: 'Trafficking in Human Beings and Prostitution' (Den Haag), 6 december 2010.

⁶¹ Long, 'Anthropological Perspectives on the Trafficking of Women' 25.

⁶² Long, 'Anthropological Perspectives on the Trafficking of Women', 7; Andrijasevic, 'Handel in vrouwen en de politiek van mobiliteit in Europa', 209.

⁶³ Lutz en Koser, 'Introduction. The New Migration in Europe. Social Constructions and Social Realities', in: *The New Migration in Europe. Social Constructions and Social Realities*, (1998) 1.

⁶⁴ Lutz en Koser, 'Introduction', 1.

geeft van de werkelijke migratiestromen. Bovendien zeggen de statistieken niks over de motieven van deze legale vrouwelijke migranten.⁶⁵ Vrouwen over de hele wereld zijn echter steeds meer voorlopers van de migratiegolven door hun kansen op werk buiten hun eigen land te grijpen, ongeacht of dit legaal of illegaal is.⁶⁶ Vandaag de dag is ongeveer de helft van alle migranten vrouw.

Armoede en de noodzaak om familie te ondersteunen zijn voor zowel mannen als vrouwen motieven om te migreren. Vrouwen hebben daarnaast ook nog andere, niet-economische motieven. Ze willen bijvoorbeeld weg van de heersende patriarchale tradities in hun omgeving, die hun kansen en vrijheid beperken, ze willen een slecht huwelijk en/of mishandeling ontlopen⁶⁷ of ze migreren juist om te trouwen.⁶⁸ Migratie kan op deze manier dus bijdragen aan gelijkheid en *empowerment* van vrouwen doordat vrouwen door de migratie het inkomen, de status, de autonomie, de vrijheid, het zelfvertrouwen kunnen krijgen dat bij een baan hoort. Het verhuizen naar een ander land stelt vrouwen bloot aan nieuwe ideeën en sociale normen die ervoor kunnen zorgen dat ze assertiever en zelfbewuster worden en waardoor ze de kans krijgen meer te participeren in de samenleving. Dit geldt vaak voor zowel het land waar ze naartoe migreren als het land waar ze naar terugkeren.⁶⁹ Volgens Sharpe (2001) wordt migratie van vrouwen sinds jaar en dag ingegeven door de wens tot onafhankelijkheid en emancipatie.⁷⁰

Met de *New Migration* is ook een *New Europe* ontstaan. Terwijl in armere landen heel veel jonge mensen wonen die graag een baan in een rijk land zouden willen, kampen rijke landen met vergrijzing. Het dilemma voor de rijke landen dat hieruit voortvloeit is in hoeverre ze immigratie moeten toestaan en waar de grenzen liggen. Dit dilemma is onderwerp van conflict geworden. Een belangrijk gevolg daarvan is een groeiend aantal illegale en tijdelijke migranten, mensenrechtenschendingen die daarmee gepaard gaan en de perceptie dat immigranten en vluchtelingen tweederangsburgers zijn.⁷¹

Het nieuwe nationalisme dat aan kracht wint in hedendaags Europa concentreert zich rondom het thema van afbakening van ruimte, het beschermen van grenzen tegen 'de Ander': immigranten, asielzoekers en etnische minderheden.⁷² Migratie is van steeds groter belang op politieke agenda's.

---

⁶⁵ Annie Phizacklea (1998) in: H. Lutz en K. Koser, Introduction. The New Migration in Europe. Social Constructions and Social Realities, in: *The New Migration in Europe. Social Constructions and Social Realities*, (1998) 2.

⁶⁶ Sharpe, 'Gender and the experience of migration', 1.

⁶⁷ Caritas Internationalis, 'The Female Face of Migration' (2010), <http://www.caritas.org/includes/pdf/backgroundmigration.pdf> (21-02-11), 4.

⁶⁸ Caritas Internationalis, 'The Female Face of Migration', 5.

⁶⁹ Caritas Internationalis, 'The Female Face of Migration', 6.

⁷⁰ Kathie Friedman-Kasab (1996) 16, in: Sharpe, 'Gender and the experience of migration', 7.

⁷¹ Sharpe, 'Gender and the experience of migration', 2.

⁷² Lutz en Koser, 'Introduction', 7.

Grote veranderingen in beleid hebben plaats gevonden, meestal met negatieve gevolgen voor de migranten. Volgens Lutz en Koser (1998) zijn nieuwe migranten, vooral illegale migranten en asielzoekers, de focus geworden van de nieuwe *moral panic* in veel Europese samenlevingen, waarbij migranten worden afgeschilderd als criminelen en misbruikers van de welvaartstaat.⁷³ Dit heeft geleid tot een restrictiever immigratiebeleid. Hoewel macht en kennis ongelijk verdeeld zijn tussen beleidsmakers en migranten, zijn migranten niet simpelweg slachtoffers die het beleid lijdzaam ondergaan. Migrantengebruiken nieuwe strategieën om het restrictieve immigratiebeleid van overheden in Europa te ontlopen en dit heeft ervoor gezorgd dat er een bloeiende industrie is ontstaan rondom mensensmokkel en mensenhandel.⁷⁴ Op deze manier worden migranten door restrictieve maatregelen van de overheid in het criminele circuit gedreven. Dit maakt hen extra kwetsbaar voor seksueel, fysiek en ander misbruik.⁷⁵

Migratie en vrouwenhandel

Vrouwen uit een arm milieu, die zich gedwongen voelen om via illegale wegen op zoek te gaan naar mogelijkheden om te migreren, zijn extra kwetsbaar om misleid te worden door vrouwenhandelaren.⁷⁶ Volgens Andrijasevic (2010) is dat echter geen reden deze vrouwen te bestempelen als 'slachtoffer'. Deze noemer laat namelijk geen ruimte voor het verzet van vrouwen tegen structurele ongelijkheid en hun strijd om hun leven in eigen handen te nemen.⁷⁷ Andrijasevic (2010) spreekt daarom liever over complexe 'migratie projecten'. Met als uitgangspunt het begrip 'mobiliteit' betoogt zij dat er een verband is tussen handel in mensen en de huidige herdefiniëring van de Europese ruimte en van de mensen die daar deel van (kunnen) uitmaken. In plaats van het onderzoek te richten op geweld tegen vrouwen, heeft zij haar onderzoek gericht op vrouwenhandel vanuit het perspectief van arbeidsmigratie.⁷⁸ Ze wil met deze analytische verschuiving kijken naar de verantwoordelijkheid van de lidstaten van de Europese Unie in het voortbestaan van vrouwenhandel. Daarnaast wil ze met deze benadering aantonen hoe inadequaat de term 'seksuele slavernij' is. De term suggereert namelijk dat de beheersing van en controle over vrouwen door deze 'derde partijen' volledig is. Door licht te werpen op de middelen en strategieën waarmee derde partijen controle uitoefenen over de mobiliteit van vrouwen, wil ze laten zien dat de controle van

---

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem, 3.

⁷⁵ R. Andrijasevic, 'Handel in vrouwen en de politiek van mobiliteit in Europa' (proefschrift 2004), www.wodc.nl (september 2010), 215.

⁷⁶ Caritas Internationalis, 'The Female Face of Migration', 6.

⁷⁷ Andrijasevic, 'Handel in vrouwen en de politiek van mobiliteit in Europa', 217.

⁷⁸ Ibidem, 11.

deze derde partijen over de vrouwen niet volledig is en dat de relatie tussen derde partij en vrouwen onderwerp van onderhandeling is. Bovendien zijn de manieren waarop derde partijen hun controle over vrouwen uitoefenen volgens haar niet gericht op het seksueel domineren van vrouwen, zoals gesuggereerd wordt met de term 'seksuele slavernij', maar puur op economisch gewin. Door de beperkingen die de staat aan de sociale- en arbeidsmobiliteit van migrantenvrouwen stelt, vergroot de staat de kwetsbaarheid van vrouwen en afhankelijkheid van een bemiddelende partij.⁷⁹

Ook Kojima (2007) vindt dat men vrouwenhandel moet zien vanuit een arbeidsmigratie perspectief. Zij benadrukt dat hedendaagse patronen van vrouwenhandel afwijken van de conventionele methoden die gebaseerd zijn op dwang en kenmerken delen met reguliere vrouwelijke migratieprocessen. Er is dus sprake van een overlap tussen vrouwelijke migratie en vrouwenhandel. Ze spreekt van een *trafficking-migration continuüm*⁸⁰, met aan de ene kant van het spectrum vrouwen die legaal migreren en aan de andere kant van het spectrum vrouwen die onder sterke dwang worden verhandeld en uitgebuit. De meeste vrouwen zitten ergens tussen die twee uiteinden in. Het bestaan van een *trafficking-migration continuüm* wordt door Aronowitz⁸¹ beaamd. Ze legt uit dat de grenzen rondom prostitutie en migratie erg vaag zijn. Bij vrouwenhandel denken wij vaak aan een naïef en onschuldig meisje dat in Oost-Europa iemand tegenkomt die haar een baan als *au-pair* of serveerster in West-Europa aanbiedt en bij aankomst in het land van bestemming wordt opgesloten in een kamertje en wordt gedwongen elke dag seks te hebben met een heleboel mannen, waarbij ze regelmatig ernstig wordt mishandeld. Dit komt zeker voor, maar dit is volgens Aronowitz zeker niet de standaard gang van zaken.⁸²

Dader-slachtoffer, schuldig-onschuldig, maagd-hoer, slaaf-meester; in de realiteit zijn de tegenstellingen niet zo duidelijk. Hoe zit het bijvoorbeeld met vrouwen die al prostituee waren in hun thuisland en op voorhand al wisten dat ze in Nederland als prostituee zouden gaan werken? In hoeverre passen zij het etiket 'slachtoffer'? Of dat meisje, dat verliefd wordt op een jongen, met hem naar een ander land vertrekt, alwaar zij vrijwillig (uit liefde?) als prostituee aan de slag gaat en haar vriend onderhoudt. Of die vrouw die onafhankelijk naar Nederland migreert en in principe vrij is om te gaan en staan waar ze wil en ook niet te maken krijgt met geweld, maar die wel 75% van haar inkomen af moet staan aan een pooier (waarbij ze toch voor deze optie kiest omdat ze met 25% van haar opbrengsten in Nederland als prostituee meer verdient dan ze in haar thuisland deed)? Door

---

⁷⁹ Andrijasevic, 'Handel in vrouwen en de politiek van mobiliteit in Europa', 215.

⁸⁰ Kojima, *Women in the trafficking-migration continuum*.

⁸¹ Dr. A.A. Aronowitz, criminoloog, University College Utrecht, 11-02-11.

⁸² Ibidem.

vrouwen langs het *trafficking-migration continuüm* te categoriseren op basis van de mate van *agency*, toestemming en dwang, erkennen we dat vrouwen die migreren verschillende realiteiten ervaren en verschillende behoeftes hebben.⁸³ Wat ze (bijna) allemaal gemeen hebben, is dat ze zelf de keuze maken te migreren. Berman (2006) stelt daarom dat als er meer oog komt voor de motieven en behoeftes van migrerende vrouwen, wetgeving en beleid beter en diepgaander kunnen inspelen op gebeurtenissen waarmee vrouwen geconfronteerd worden als zij, met of zonder hulp van mensenhandelaren, over landgrenzen gaan.⁸⁴

De strategie die voortvloeit uit de benadering van vrouwenhandel als arbeidsmigratie is het aanpassen van het migratiebeleid en legalisering van prostitutie. Legalisering van de prostitutie wordt door de Nederlandse overheid gezien als een beter beleid tegen vrouwenhandel omdat prostitutie op deze manier gereguleerd en geregistreerd kan worden en het vrouwen de mogelijkheid biedt zelf keuzes te maken. Dat is ook waar het Nederlandse beleid op geënt is; de prostituee als gewone werknemer.⁸⁵

Conclusie

Wat is nu de meest passende term voor vrouwenhandel? Welke benadering adresseert het probleem het beste? Duidelijk is geworden dat de term 'slavernij' geen recht doet aan alle vrouwen die niet precies binnen de gestelde definitie van *trafficking-victim* passen. Het gevaar van de benadering van vrouwenhandel als arbeidsmigratie is echter dat het slachtofferschap van de vrouwen mogelijk wordt gebagatelliseerd en er vrouwen tussen wal en schip vallen. Later zal hier dieper op worden ingegaan. Een antwoord op bovenstaande vragen kan namelijk pas geformuleerd worden als er ook gekeken is naar de strategieën die uit deze twee benaderingen voortvloeien.

---

⁸³ Kojima, *Women in the trafficking-migration continuum*.

⁸⁴ Berman, 'Grensoverschijdingen', 10.

⁸⁵ A.L. Daalder, *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod* (2007), www.wodc.nl (september 2010).

3. Zweden en het abolitionisme

In dit hoofdstuk zal gekeken worden naar het prostitutiebeleid dat past bij de benadering van vrouwenhandel als moderne slavernij: abolitionisme. Dit zal worden gedaan aan de hand van een analyse van het abolitionistische prostitutiebeleid in Zweden.

3.1 Abolitionisme

Gelijkheid tussen man en vrouw speelt een belangrijke rol in het hedendaagse abolitionisme. Abolitionisten redeneren dat mannen die gebruik maken van een prostituee geen respect voor vrouwen hebben. Volgens Hughes (2005) zoeken deze mannen naar controle en seks in een context waarin ze niet beleefd of aardig hoeven te zijn, maar vrij zijn om vrouwen te vernederen of zelfs pijn te doen.⁸⁶ Ook Trolle, hoofd opsporing van de Commissie tegen Mensenhandel in Zweden, benadrukt dat de behoefte aan een prostituee in werkelijkheid behoefte aan macht is en dat mannen met deze behoefte psychische problemen hebben en daarbij geholpen moeten worden.⁸⁷ Het accepteren en normaliseren van prostitutie door de samenleving staat zo gelijkheid tussen mannen en vrouwen in de weg, vindt ook Janice Raymond, professor in vrouwenstudies aan de universiteit van Massachusetts en mede-oprichter van de Coalition Against Trafficking in Women: 'A society that allows some women to be degraded for the gratification of men inevitably demeans all women.'⁸⁸ Het abolitionisme is dus gericht op de aanpak van de vraag naar prostitutie, onder het mom van 'No consumers, no victims'.⁸⁹ Als er geen vraag naar prostitutie zou bestaan, zou de seksindustrie niet kunnen bloeien en groeien. Aangezien vrouwenhandel plaatsvindt om de seksindustrie te voeden, zal vrouwenhandel dus alleen kunnen stoppen als de vraag wordt gestopt, zo beweert Ekberg (2004).⁹⁰

Hedendaagse abolitionisten maken geen onderscheid tussen vrouwenhandel en prostitutie; volgens hen kan prostitutie nooit vrijwillig zijn. 'There are no happy whores!' zegt Thomas Ahlstrand, plaatsvervangend hoofdaanklager van de International Public Prosecution Office in Gothenburg, tijdens de conferentie 'Trafficking in Human Beings and Prostitution'. Hij beargumenteert dit

---

⁸⁶ Hughes, 'The Demand for Victims of Sex Trafficking', 7.

⁸⁷ Thomas Ahlstrand, The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: 'Trafficking in Human Beings and Prostitution' (Den Haag), 6 december 2010.

⁸⁸ E. Goldschneider, 'Prostitutes work – but do they consent?', in: *Boston Globe* (1/2/2000) C01.

⁸⁹ Jonas Trolle, The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: 'Trafficking in Human Beings and Prostitution' (Den Haag), 6 december 2010.

⁹⁰ Ekberg (2004) in: Werkman, Sex Trafficking in Europe, 26-27.

standpunt met een onderzoek naar prostituees, waaruit is gebleken dat 71% van de prostituees fysiek is mishandeld binnen prostitutie, dat 89% wil stoppen met prostitutie, dat 64% PTSS symptomen⁹¹ vertoonde en dat het sterftecijfer onder prostituees extreem hoog is.⁹² Hoewel onduidelijk is naar welk onderzoek Ahlstrand refereert, zijn er meerdere onderzoeken naar dit onderwerp gedaan, die vergelijkbare resultaten tonen. Bindel & Kelly (2003) beschrijven bijvoorbeeld een vergelijking tussen drie steden in Engeland (Glasgow, Edinburgh and Leeds), waarbij bijna tweederde van de prostituees (63%) verklaart mishandeld te zijn door klanten.⁹³ Het onderzoek van Melissa Farley (1998), waarbij 475 vrouwen uit Zuid-Afrika, Thailand, Turkije, de VS en Zambia zijn geïnterviewd, laat nog een hoger percentage van geweld zien. Uit dat onderzoek komt naar voren dat 73% van de prostituees fysiek mishandeld zijn, dat 62% verkracht is binnen de prostitutie, waarvan één derde tot de helft van deze slachtoffer meer dan vijf keer is verkracht.⁹⁴ Ook Raymond (2000) zet haar vraagtekens bij vrijwillige prostitutie: 'Truly consensual prostitution is exceedingly rare (...). Prostitution that might seem consensual is probably the product of poverty or past abuse.'⁹⁵

Hoewel er verschillende landen zijn waarin abolitionistische ideeën wortel hebben geschoten, is Zweden het eerste land geweest dat in 1999 de aankoop van seksuele diensten strafbaar stelde. In 2009 volgden achtereenvolgens Noorwegen en IJsland⁹⁶, maar in deze scriptie zal alleen Zweden aan bod komen.

3.2 Zweden

3.2.1 Achtergrond

De afgelopen eeuw(en) heeft Zweden prostitutie benaderd op dezelfde manier als andere landen in West-Europa; als een noodzakelijk kwaad dat sterk gereguleerd moest worden. Prostituees werden gezien als 'sociaal afwijkend' en onderworpen aan medische keuringen. In 1964 veranderde dat. Het verkopen van seks werd gedecriminaliseerd en benaderd als een sociaal probleem, waarbij prostituees de hand werd gereikt om uit de prostitutie te stappen. In Zweden werd de seksuele

---

⁹¹ Afk. Van Posttraumatic Stress Syndrom

⁹² Thomas Ahlstrand, *The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: 'Trafficking in Human Beings and Prostitution'* (Den Haag), 6 december 2010.

⁹³ Bindel en Kelly, 'A Critical Examination of Responses to Prostitution', 11.

⁹⁴ Ibidem, 11.

⁹⁵ J. Raymond in: E. Goldschneider, 'Prostitutes work – but do they consent?', in: *Boston Globe* (2000) C01.

⁹⁶ Werkman, *Sex Trafficking in Europe*, 46.

revolutie gezien als een 'commercialisatie van seksuele vrijheid'⁹⁷ met negatieve effecten voor zowel vrouwen als mannen. Tegelijkertijd werd het debat van feministen omtrent het recht van mannen op seks aangezwengeld. In de jaren erop kwam er wederom een debat op gang over het criminaliseren van de prostitutie.⁹⁸

In 1977 kwam er een rapport uit van een uitgebreid onderzoek naar prostitutie.⁹⁹ In dit rapport werd prostitutie beschouwd als onverenigbaar met de ideeën van individuele vrijheid en *gender* gelijkheid, die in Zweden al lange tijd een belangrijke rol speelden. De conclusie van het onderzoek was evenwel dat prostitutie niet gecriminaliseerd moest worden, maar er werden wel andere juridische en sociale maatregelen aangedragen die de prostitutie zouden moeten verminderen.¹⁰⁰

In 1993 werd door de Minister van Gelijkheid, Ulrike Messing, een Commissie ingesteld om de prostitutiebranche te onderzoeken.¹⁰¹ Uit het rapport van deze commissie kwam naar voren hoe groot de schade van prostitutie was voor alle betrokkenen; prostituees, klanten, families en de maatschappij. Prostituees zouden een grotere kans hebben om ziektes als HIV en AIDS te dragen en over te brengen. Daarnaast zouden prostituees veelvuldig mishandeld en verkracht worden en zou de helft van de prostituees een alcohol- of drugsprobleem hebben. Ook zouden ze vaak aan gedrags- of persoonlijkheidsstoornissen leiden en betrokken zijn bij criminele activiteiten.¹⁰² Opvallend was dat onderzoekers in het rapport aantoonde dat de meeste prostituees al seksueel misbruikt waren voor ze in de prostitutie terecht kwamen.¹⁰³

De Commissie raadde aan de prostitutie volledig te criminaliseren en zowel vraag als aanbod strafbaar te stellen. Daarnaast werd de term 'sekshandel' geïntroduceerd als een betere benaming voor prostitutie, omdat het alle vormen van prostitutie beslaat en niet alleen het kopen van geslachtsgemeenschap met een prostituee (dus ook werk in stripclubs, porno, etc).¹⁰⁴

Het voorstel tot het criminaliseren van de prostitutie was gebaseerd op drie argumenten:

- dat sekshandel in strijd is met het idee van gelijkheid tussen mannen en vrouwen
- dat sekshandel toeneemt als het geaccepteerd wordt door de samenleving (zoals destijds het geval was in Nederland en Duitsland)

---

⁹⁷ Svanstrom, 2004: 230, in: Kelly e.a., *Shifting Sands*, 30-31.

⁹⁸ Kelly e.a., *Shifting Sands*, 30-31.

⁹⁹ *Prostitution in Sweden, Background and Measures (Prostitution i Sverige, bakgrund och åtgärder, SOU 1981:71)*,

¹⁰⁰ Committee of Inquiry to Evaluate the Ban against the Purchase of Sexual Services, Selected extracts of the Swedish government report SOU 2010:49: 'The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999-2008', 5.

¹⁰¹ A. Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex: the Politics of Prostitution in Sweden', in: *Jnl Soc. Pol.* (2001) 30:3, 439.

¹⁰² Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 439.

¹⁰³ SOU, 1995, 15, 23, in: Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 439.

¹⁰⁴ Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 440.

- dat sekshandel schadelijk is voor de gehele samenleving (in termen van criminaliteit en ziektes)¹⁰⁵

Dit wetvoorstel stuitte op enig protest. Zo stapte Professor Sven-Axel Månsson uit de Commissie, omdat hij vond dat het strafbaar stellen van de prostituee ouderwets moralisme was. Hij bestempelde het rapport van de Commissie als bureaucratisch en hypocriet.¹⁰⁶ Ook Andersson and Östergren (1998a and 1998b) dachten er zo over: 'They are using the old patriarchal system to distinguish between decent and fallen women'.¹⁰⁷

Enkele organisaties vonden dat juist op basis van de bovengenoemde argumenten alleen de vraag gecriminaliseerd zou moeten worden.¹⁰⁸ Dit geluid kreeg gehoor toen in 1998 een nieuw wetvoorstel werd gelanceerd en aangenomen, dat de strijd tegen alle vormen van geweld tegen vrouwen aanging. Dit wetvoorstel werd '*Kvinnofrid*' (vrouwenvrede) genoemd en had drie doelstellingen:

1. het promoten van gelijkheid tussen mannen en vrouwen
2. het beschermen van vrouwen tegen geweld van mannen
3. het bouwen aan steun voor de benadering van prostitutie die prostitutie ziet als geweld tegen vrouwen.¹⁰⁹

In het kader van deze wet stelde de overheid voor dat alleen het kopen van seksuele diensten strafbaar zou moeten zijn, met een boete of zes maanden gevangenisstraf voor overtreeders.¹¹⁰ Ook hier kwam kritiek op. Zo zou deze wet ervoor zorgen dat prostitutie zich naar het criminele circuit zou verplaatsen, waardoor de overheid haar grip op deze sector helemaal zou verliezen. Op die manier zouden de prostituees zelf het meeste leiden onder criminalisering, zelfs als alleen de kopers van seksuele diensten strafbaar zouden worden gesteld. Daarnaast vonden sommigen het onnodig om door middel van wetten aan de maatschappij het signaal te geven dat prostitutie onacceptabel is, terwijl het merendeel van de mensen er al zo over dacht.¹¹¹

Een ander kritiekpunt op het wetvoorstel was dat het volgens Gould (2001) gevoed werd door angst voor buitenlanders.¹¹² Typierend was volgens hem een interview met twee maatschappelijk werkers

---

¹⁰⁵ Ibidem, 440-441.

¹⁰⁶ Månsson and Olsson (1995), in: Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 443.

¹⁰⁷ Andersson and Östergren (1998a and 1998b), in: Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 446.

¹⁰⁸ Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 442.

¹⁰⁹ Kelly e.a., *Shifting Sands*, 31.

¹¹⁰ Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 441.

¹¹¹ Brink (1999) 7: 11, in: Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 445-446.

¹¹² Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 443-444.

in Stockholm in het dagblad *Expressen* in 1998, die claimden dat er steeds meer prostituees uit de Baltische staten en Rusland naar Stockholm kwamen.

'Without exaggeration, one can say that there is an invasion of foreign girls...They are exploited by pimps, mistreated by their clients and spread life-threatening sexual diseases...Girls from the East have no tradition of using protection. Condoms are simply too expensive in their own countries. They are used to unprotected sex and bring this tradition further into Sweden'¹¹³

Ondanks het feit dat de sekshandel in Zweden relatief kleinschalig was, bestond er dus het gevoel dat de sekshandel zou toenemen als er niks tegen gedaan werd en dat Zweden overspoeld zou worden door buitenlandse prostituees, die allerlei ziektes mee zouden brengen.

3.2.2. Wetswijziging

Minister van Gelijkheid, Ulrike Messing, bleef ondanks de kritiek bij haar standpunt: de wet was nodig om een verandering aan te brengen in de houding van de samenleving ten aanzien van prostitutie. Het feit dat een misdaad moeilijk te bewijzen was, moest geen reden zijn om ons over te geven aan elke vorm van verkrachting, moord, drugsmisbruik of wat dan ook, vond de minister.¹¹⁴ Zweden heeft een traditie in het creëren van openbaar beleid door middel van commissies en het verkrijgen van consensus. Kelly (2009) legt uit dat dit heeft al vaker geleid tot wetten die primair normatief van aard zijn, met het idee dat het creëren van nieuwe normen uiteindelijk leidt tot een geaccepteerde standaard voor gedrag. Zo heeft Zweden in de jaren zeventig als eerste land in de wereld 'de corrigerende tik' van ouders naar kinderen strafbaar gesteld. Enkele decennia later is dit gemeengoed geworden in Zweden. Vele politici zien de hervormingen in de prostitutie in hetzelfde licht, zoals de opvolgster van Ulrike Messing, Lise Bergh:¹¹⁵

'We can succumb to resignation and base our actions against prostitution and trafficking in women on the idea that these practices are inescapable, necessary and something that will always exist and therefore should be accepted: because men need it, women 'choose' it, or because prostitution has always existed as the 'oldest profession in the world'. Or, we can

---

¹¹³ *Expressen* (1998) in: Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex: the Politics of Prostitution in Sweden', 444.

¹¹⁴ Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 448.

¹¹⁵ Kelly e.a., *Shifting Sands*, 31.

firmly reject the idea that some women and children, mainly girls, should be seen as commodities that can be bought and sold. Instead, we must have a vision, like we do in Sweden, that it will, in fact, be possible to eliminate prostitution and instead create a society based on gender equality, a society in which prostitution and trafficking in women is seen as incompatible with the dignity and worth of the human person and the equal rights of men and women'. (Lise Bergh, State Secretary for Gender Equality, Sweden, 2005)¹¹⁶

En zo is het sinds 1 januari 1999 verboden om seksuele diensten te kopen in Zweden. Zweden is hiermee het eerst land dat de vraag naar seksuele diensten criminaliseert en niet het aanbod ervan. Seksuele diensten verkopen is dus niet verboden. Een individu dat een vluchtige seksuele relatie aangaat met iemand anders voor 'een vergoeding' wordt veroordeeld tot het betalen van een boete of een gevangenisstraf tot 6 maanden voor het 'kopen van seksuele diensten'. Een vergoeding kan in deze financieel zijn, maar ook in de vorm van bijvoorbeeld alcohol of drugs. Het gaat er hierbij om dat de vergoeding, in welke vorm dan ook, een voorwaarde is voor het verlenen van de dienst, zelfs als die bijvoorbeeld door een derde partij wordt betaald.¹¹⁷

Sinds de introductie van de nieuwe wet zijn er zowel nationaal als internationaal veel discussies ontstaan rondom het onderwerp prostitutie. Ook in Zweden zijn er nog mensen die tegen de nieuwe wet zijn. Zij benadrukken dat er een verschil bestaat tussen vrijwillige en onvrijwillige prostitutie en dat volwassenen het recht hebben om zelf te kiezen of zij seks willen kopen of verkopen. In hun ogen is het verbieden van prostitutie een achterhaalde positie gebaseerd op seksuele moraliteit. Maar, zo argumenteert de regering, als je prostitutie bekijkt vanuit het perspectief van *gender* gelijkheid en mensenrechten en je verschuift de focus van het aanbod naar de vraag, dan wordt het onderscheid tussen vrijwillig of onvrijwillig irrelevant¹¹⁸

Naast de juridische maatregelen tegen prostitutie, zijn er in Zweden ook langlopende sociale projecten voor prostituees gestart in de grote steden. Deze projecten zijn gericht op het ondersteunen van de prostituees door middel van therapie en gezondheidsdiensten, maar vooral ook op het begeleiden van prostituees die uit de prostitutie willen stappen.¹¹⁹

---

¹¹⁶ Ibidem, 31-32.

¹¹⁷ Chapter 6, Section 11 of the Penal Code, Sweden. Zie: Committee of Inquiry to Evaluate the Ban against the Purchase of Sexual Services, Selected extracts of the Swedish government report SOU 2010:49: 'The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999-2008', 2&6.

¹¹⁸ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 5.

¹¹⁹ Kelly e.a., *Shifting Sands*, 43.

3.2.3 Resultaten

Van verschillende kanten is er kritiek gekomen op het abolitionistische prostitutiebeleid van Zweden. Veel critici vinden de ideeën achter het beleid mooi, maar onrealistisch. 'Je kunt niet zeggen: wij verbieden prostitutie, dus is het er niet meer'¹²⁰. Het feit dat er nauwelijks data beschikbaar zijn over de resultaten van het prostitutiebeleid in Zweden, versterkt dit gevoel, met name in het buitenland. In 2010 is de evaluatie van het verbod op het kopen van seksuele diensten door de Zweedse overheid, 'Committee of Inquiry to Evaluate the Ban against the Purchase of Sexual Services', afgerond. Deze evaluatie van de wet is voornamelijk gebaseerd op reeds afgeronde onderzoeken van verschillende partijen en reeds gepubliceerd materiaal.¹²¹ Tot 1997 is de Swedish National Police Board (*Rikspolisstyrelsen*) de nationale rapporteur vrouwenhandel geweest, gevolgd door de Swedish National Board of Health and Welfare (*Socialstyrelsen*). Vanaf 2008 is die taak in handen gekomen van de Zweedse rijkspolitie (*Rikskriminalpolisen*).¹²² Er zijn beperkte mogelijkheden het Zweedse prostitutiebeleid te analyseren. De analyse zal plaatsvinden op basis van de evaluatie van de Zweedse overheid, een artikel van Gunilla Ekberg¹²³ en enkele andere bronnen.

Straatprostitutie

Ekberg stelde in 2003 dat het aantal vrouwen in de prostitutie sinds invoering van het verbod op het kopen van seksuele diensten in 1999 gedaald is van 2500 naar 1500. Volgens de evaluatie is daarbij het aantal vrouwen in de straatprostitutie met 50% verminderd. Volgens de evaluatie is dit een direct resultaat van het verbod op het kopen van seksuele diensten, omdat in vergelijkbare landen als Noorwegen en Denemarken de straatprostitutie wel drastisch is gestegen tot 2008. In 2009 verminderde het aantal straatprostituees in Noorwegen ook drastisch, nadat Noorwegen de prostitutie ook criminaliseerde. Wel is het zo dat in Zweden het percentage vrouwen met een buitenlandse komaf in de straatprostitutie is gestegen. In 1993 was ongeveer 20-30% van het aantal vrouwen in de prostitutie van buitenlandse komaf; dit percentage is gestegen naar 50% bij de meting in 1999. Echter, de groei van het aantal buitenlandse straatprostituees in

---

¹²⁰ Dr. A.A. Aronowitz, criminoloog, University College Utrecht, 11-02-11.

¹²¹ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 15.

¹²² Ibidem, 16.

¹²³ Feministisch activiste, advocaat, adviseur van de overheid op het gebied van prostitutie en vrouwenhandel en bestuurslid van de NGO Coalition Against Trafficking in Women (CEDAW).

Denemarken en Noorwegen is nog sterker geweest. In vergelijking met omliggende landen lijkt de criminalisering op dit punt dus wel effect te hebben.¹²⁴

Prostitutie via internet

Prostitutie waarbij het eerste contact via het internet plaatsvindt is gestegen. Hoewel deze vorm van prostitutie moeilijker te verifiëren is, wordt de kennis hiervan wel steeds beter. In de beginjaren van het abolitionistische prostitutiebeleid heeft er een onderzoeksproject plaatsgevonden aan de Universiteit van Gothenburg, die het gebruik van internet voor seksuele doeleinden bestudeerde. Volgens Ekberg (2004) was de conclusie dat het aantal vrouwen dat zich in Zweden prostitueert via internet stabiel blijft, rond de 80 tot 100 vrouwen.¹²⁵ Het Prostitutie Kenniscentrum in Malmö heeft later wel een drastische groei van het aantal advertenties voor seksuele diensten geconstateerd, met een verdubbeling tussen 2008 en 2009. Van de jonge mensen die ervaring hebben met het verkopen van seks via internet, gebruikte in 2009 56% het internet om kopers te vinden. Dit is een verdrievoudiging sinds 2004; toen was het nog 16%. Omdat in de afgelopen 5 jaar de schaal van internetprostitutie in omliggende landen nog veel meer gestegen is, ziet het Comité dit als een bewijs dat er, in tegenstelling tot wat critici beweren, er geen enkele aanwijzing is dat de straatprostitutie alleen maar verplaatst is naar het internet.¹²⁶ Dit argument klinkt echter nogal krom, aangezien de internetprostitutie in Zweden wel degelijk fors is gestegen. Bovendien zijn er gedeeltes in de evaluatie die elkaar tegenspreken. Op een andere bladzijde staat namelijk:

‘There are data from the prostitution groups and other sources that people involved in street prostitution have turned to the Internet as a new or alternative method of contact. However, it is unknown how many previous street prostitutes this may apply to (...)’¹²⁷

Indoorprostitutie

Volgens de evaluatie is er geen enkele aanwijzing dat indoorprostitutie (zoals in massagesalons, seks clubs en hotels) is gestegen, noch dat de prostituees die van de straat zijn verdwenen zich hebben verplaatst naar indoorprostitutie.¹²⁸ Heel betrouwbaar kan deze bewering echter niet worden

---

¹²⁴ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 8&20.

¹²⁵ G. Ekberg, ‘The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Service’, in: *Violence against Women* (2004) 10:10, 1194.

¹²⁶ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 8.

¹²⁷ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 21.

¹²⁸ *Ibidem*, 8.

genoemd. Verderop in het onderzoek staat namelijk dat de informatie over deze vorm van prostitutie beperkt is, omdat er geen enkele onderzoek naar deze vorm van prostitutie is gedaan.¹²⁹

Vrouwenhandel

Volgens het comité komt vrouwenhandel in Zweden een stuk minder voor dan in andere Europese landen. Politie en maatschappelijke organisaties verklaren dat vrouwenhandelaren Zweden als een slechte markt zien vanwege de criminalisering van prostitutie en dat zij daarom besluiten zich niet in Zweden te vestigen. In die gevallen waarin er toch prostitutie plaatsvindt, is de omvang volgens het Comité veel kleiner.¹³⁰

Het verbod op het kopen van seksuele diensten en de verminderde vraag naar prostitutie, vormen volgens de evaluatie dus een barrière voor de handel in vrouwen.¹³¹ Het National Criminal Investigation Department (NCID) schatte in 2004 dat er elk jaar tussen de 400 en 600 vrouwen naar Zweden verhandeld werden, voornamelijk vanuit Oost-Europese landen en Rusland en voornamelijk werkzaam in sekshuizen¹³². In vergelijking met omliggende landen, waar het kopen van seksuele diensten niet verboden is, is dit aantal erg laag. In Denemarken zijn 5500 tot 7800 prostituees, waarvan ongeveer de helft slachtoffer is van vrouwenhandel. Volgens een rapport van de Finse criminele inlichtingsdienst worden elk jaar ongeveer 10.000 tot 15.000 vrouwen uit Estland, Letland, Litouwen en Rusland naar Finland verhandeld voor de prostitutie.¹³³

Daarnaast heeft het NCID signalen ontvangen van Europol en de nationale politiemacht in andere Europese landen dat Zweden niet langer een aantrekkelijke markt is voor vrouwenhandelaren. Vrouwenhandelaren en pooiers zijn zakenmensen die hun winst en risico's calculeren wanneer zij besluiten in welke landen ze hun handeltje gaan verkopen. In afgeluisterde telefoongesprekken hebben pooiers en handelaren hun frustratie geuit over het opstarten en onderhouden van de handel in Zweden. Om de pakkans te verminderen, moeten pooiers en handelaren de sekshuizen en prostituees regelmatig verplaatsen, wat veel tijd, geld en moeite kost voor handelaren. Daarnaast zijn Zweedse mannen bang om gearresteerd en vervolgd te worden. Landen als Denemarken,

---

¹²⁹ Ibidem, 19.

¹³⁰ Ibidem, 29.

¹³¹ Ibidem, 29.

¹³² Ekberg, 'The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Service', 1200.

¹³³ Ibidem, 1199.

Duitsland, Nederland en Spanje zijn aantrekkelijker voor handelaren omdat prostitutie er ofwel getolereerd ofwel gelegaliseerd is.¹³⁴

Het normatieve effect

Een belangrijk doel van het abolitionistisch prostitutiebeleid is een verandering van houding ten aanzien van prostitutie. Met het idee dat prostitutie een gevaar vormt voor individuen en de samenleving als geheel en dat prostitutie een obstakel is in de weg naar gelijkheid tussen mannen en vrouwen, zou de wet moeten bijdragen aan een veranderende houding van de samenleving ten aanzien van dit onderwerp.¹³⁵ Ekberg (2004) volgt het Comité hierin:

‘As with all laws, the Law has a normative function. It is a concrete and tangible expression of the belief that in Sweden women and children are not for sale. It effectively dispels men’s selfassumed right to buy women and children for prostitution purposes and questions the idea that men should be able to express their sexuality in any form and at any time.’¹³⁶

Het comité stelt dat het criminaliseren van de prostitutie een groot normatief effect heeft gehad bij de bevolking; meer mensen staan negatiever tegenover het kopen van seksuele diensten en 70% van de bevolking vindt de criminalisering positief.¹³⁷

Figuur 2: Attitudes toward the criminalization of buying sex, as found in four quantitative surveys of the Swedish population in 1996–2008. Shown as percentages

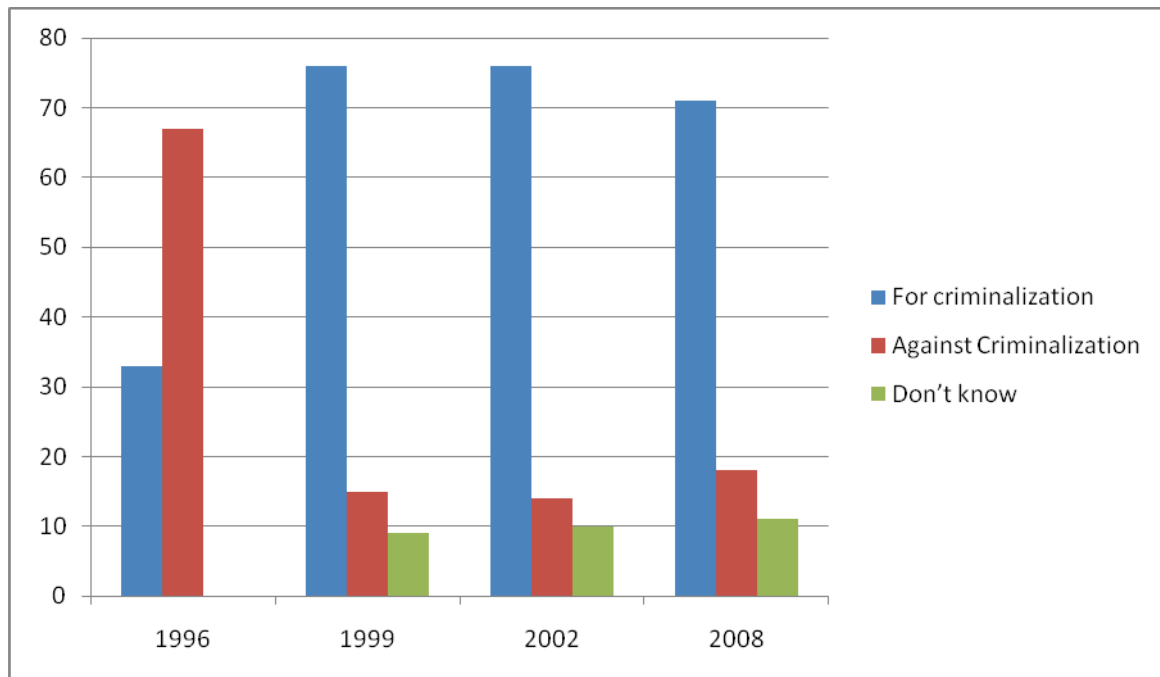
---

¹³⁴ Ibidem, 1200-1201.

¹³⁵ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 31.

¹³⁶ Ekberg, ‘The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Service’, 1205.

¹³⁷ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 9.

Bron: Månsson, 1996, SIFO 1999, SIFO 2002 and Kousmanen, 2008.¹³⁸

Wat opvalt is dat in de evaluatie wordt gesteld dat met name jongeren (tussen 15 en 30) voorstander van het criminaliseren van de prostitutie zijn. Hieruit wordt geconcludeerd dat de criminalisering het gewenste normatieve effect heeft gehad.¹³⁹ Eerder in het onderzoek staat echter dat jongeren juist positiever en liberaler staan tegenover prostitutie:

'Young people appear to have a generally liberal attitude toward sex for money. Just over four out of ten felt that it is acceptable to have sex for money if both parties are willing. One of ten would consider taking payment for sex, and boys had a more positive attitude than girls. However, it was more common for young people to accept that others perform sexual acts for money than to consider doing it themselves.'¹⁴⁰

(ex)Prostituees aan het woord

Verschillende onderzoeken hebben volgens het comité aangetoond dat ex-prostituees positief staan tegenover de criminalisering en dat werkzame prostituees, een negatief oordeel hebben over

¹³⁸ Ibidem, 30.

¹³⁹ Ibidem, 31.

¹⁴⁰ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 25.

criminalisering.¹⁴¹ Werkzame prostituees zeggen zelf voor de prostitutie te hebben gekozen en beschouwen zichzelf niet als willoze slachtoffers. Ondanks het feit dat het niet verboden is om seksuele diensten te verkopen, voelen zij zich opgejaagd door de politie. Zij stellen dat de criminalisering het sociale stigma dat aan prostitutie hangt heeft versterkt. Ze voelen zich behandeld als paria's, omdat hun gedrag (het verkopen van seksuele diensten) wordt getolereerd, maar hun wensen en keuzes wordt afgekeurd. Deze vrouwen zien wel degelijk een verschil tussen vrijwillige en gedwongen prostitutie.¹⁴² Ex-prostituees daarentegen, verklaren dat de criminalisering van de kopers van seksuele diensten hen sterker heeft gemaakt in hun beslissing uit de prostitutie te stappen. Het heeft hen doen inzien dat de kopers schuld hebben aan hun emotionele littekens en pijnlijke herinneringen die zij de rest van hun leven bij zich zullen blijven dragen. Zij staan daarom unaniem positief tegenover de criminalisering.¹⁴³ Daarnaast hebben volgens Ekberg (2003) een aantal ex-prostituees de politie kunnen helpen bij het opsporen van handelaren en met klanten voor de rechter te slepen.¹⁴⁴

Het comité ziet het feit dat ex-prostituees positief staan tegenover de criminalisering en prostituees negatief staan tegenover de criminalisering als bewijs dat het abolitionistisch beleid het juiste is: 'no one wants to see it that way as long as they are still being exploited.'¹⁴⁵

Het comité noemt prostituees, die dus nog werkzaam zijn in de prostitutie dan ook niet 'prostituees' maar 'people who are currently being exploited in prostitution'. Hierbij wordt er dus vanuit gegaan dat er geen verschil is tussen gedwongen en vrijwillige prostitutie en dat alle prostituees per definitie worden gedwongen en uitgebuit.

Strafzaken en veroordelingen

Hoeveel strafzaken en veroordelingen er in de prostitutiebranche zijn geweest, is vrij onduidelijk. De bronnen spreken elkaar tegen. In het artikel van Bindel & Kelly (2003) staat dat er in 2003 500 mannen zijn aangeklaagd, wat een stijging zou zijn van 300% ten opzichte van 2002. Daarnaast zijn er dankzij een onderzoek op internet naar een bende in mensenhandel 575 mannen opgepakt. In het artikel van Kelly in 2009 staat echter dat er tot 2006 163 aanklachten zijn geweest tegen het kopen van seksuele diensten, waarvan er 108 tot veroordelingen hebben geleid. In 2007 zijn er volgens haar 189 aanklachten geweest, maar het aantal veroordelingen was op het moment van dit artikel nog niet duidelijk. Aanklachten tegen pooiers zijn gestegen van 22 in 1996 zonder veroordelingen naar 58

---

¹⁴¹ Ibidem, 10.

¹⁴² Ibidem, 34.

¹⁴³ Ibidem.

¹⁴⁴ Ekberg, 'The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Service', 1204.

¹⁴⁵ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 34.

in 2006 met 7 veroordelingen. In 2006 waren er 28 strafzaken voor mensenhandel, waarvan 27 gerelateerd aan seksuele uitbuiting en 11 uiteindelijke veroordelingen.¹⁴⁶ In de Engelse vertaling van de evaluatie zijn helemaal geen cijfers opgenomen. De cijfers over de aanpak van mannen die zich schuldig maken aan het kopen van seksuele diensten of uitbuiten van vrouwen zijn zodoende niet betrouwbaar te noemen. In alle gevallen is het aantal veroordelingen vrij laag en het is niet aannemelijk te noemen dat de vraag naar seksuele diensten daadwerkelijk zo sterk is afgenomen.

4.3 Conclusie

De conclusie van Ekberg in 2003 en later het 'Committee of Inquiry to Evaluate the Ban against the Purchase of Sexual Services' is dat prostitutie niet is toegenomen in Zweden, terwijl prostitutie wel is toegenomen in andere landen. Gezien de grote gelijkenissen tussen de Scandinavische landen is het volgens het Comité redelijk om aan te nemen dat de prostitutie wel zou zijn gegroeid als Zweden de prostitutie niet gecriminaliseerd zou hebben. Dus: de criminalisering heeft geholpen bij de strijd tegen prostitutie.¹⁴⁷ Er zijn door het Comité geen aanwijzingen dat de prostitutie 'underground' is gegaan, dat het moeilijker is geworden om prostituees te bereiken, noch dat criminalisering heeft geleid tot slechtere werkomstandigheden en meer geweld tegen prostituees.¹⁴⁸ Daarnaast is de vraag naar seksuele diensten volgens de politie gedaald, ten eerste omdat hoerenlopers bang zijn gepakt te worden en ten tweede omdat de houding ten aanzien van het kopen van seksuele diensten is veranderd.¹⁴⁹ Ook heeft de criminalisering volgens het Comité bijgedragen aan de strijd tegen vrouwenhandel.

Tot slot worden er door het Comité nog een aantal aanbevelingen gedaan. Er zijn meer onderzoek en betere onderzoeksinstrumenten nodig (momenteel gebrek aan kennis en structurele follow-up). Daarom pleit het comité voor de inrichting van een nationaal centrum tegen prostitutie en vrouwen(mensen)handel.¹⁵⁰ Daarnaast moet er volgens het Comité een verbeterslag worden gemaakt op het gebied van voorlichting aan jongeren, begeleiding van (ex)prostituees en maatregelen tegen kopers van seksuele diensten. De straffen moeten zwaarder worden en er

---

¹⁴⁶ Kelly e.a., *Shifting Sands*, 39.

¹⁴⁷ SOU 2010, *The Ban against the Purchase of Sexual Services*, 8 – 9.

¹⁴⁸ *Ibidem*, 9.

¹⁴⁹ SOU 2010, *The Ban against the Purchase of Sexual Services*, 9.

¹⁵⁰ *Ibidem*, 12.

moeten meer strafzaken komen.¹⁵¹ Verder wil het comité dat de wet ook toepasbaar wordt op mensen met de Zweedse nationaliteit in het buitenland. In theorie is dit mogelijk, maar de vraag is of dit in de praktijk mogelijk is.¹⁵² Ook moet het Zweedse prostitutiebeleid worden gepromoot in andere landen, want alleen dan zal de uitbreiding van de seksindustrie in de wereld kunnen worden gestopt.¹⁵³

Uit de evaluatie van de Zweedse overheid lijkt te kunnen worden geconcludeerd dat het abolitionistische prostitutiebeleid in Zweden succesvol is. Echter, een kritische blik is geboden. In de eerste en voornaamste plaats maakt het gebrek aan (betrouwbaar en representatief) onderzoek een goede conclusie over de resultaten op erg moeilijk. De belangrijkste bron is de evaluatie geschreven door de overheid, die niet onafhankelijk kan worden genoemd. Daarnaast wordt in de evaluatie expliciet vermeld dat de onderzoeksresultaten niet volledig betrouwbaar zijn, omdat de vragen in de verschillende onderzoeken niet exact hetzelfde waren en het aantal respondenten telkens vrij klein was (tussen 1000-1500). Het feit dat de evaluatie en de conclusies elkaar op sommige punten tegen spreken en dat bronnen soms onduidelijk zijn, maakt dat de betrouwbaarheid nog meer in het geding komt. Het is bijvoorbeeld simplistisch te stellen dat er geen aanwijzingen zijn dat de straatprostitutie naar indoorprostitutie is verplaatst, wanneer er geen onderzoek is gedaan naar indoorprostitutie of dat er geen aanwijzingen zijn dat de prostitutie meer 'underground' plaatsvindt, terwijl er ook geen aanwijzingen worden genoemd die het tegendeel bewijzen. In hoofdstuk 6 zal dieper worden ingegaan op de kritiekpunten.

---

¹⁵¹ Ibidem, 12.

¹⁵² Ibidem, 13.

¹⁵³ Ekberg, 'The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Service', 1210.

4. Nederland en legalisering

In dit hoofdstuk zal het prostitutiebeleid worden onderzocht dat voortvloeit uit de benadering van vrouwenhandel als moderne slavernij: legalisering. Dit zal worden gedaan door het Nederlandse prostitutiebeleid onder de loep te nemen.

4.1 Legalisering

Degenen die uitgaan van vrouwenhandel als vorm van arbeidsmigratie zien legalisering van de prostitutie als antwoord op vrouwenhandel. Legalisering maakt prostitutie legaal en maakt van prostituees mensen die 'seksuele diensten' verlenen. Het verlenen van seksuele diensten wordt gezien als een recht van vrouwen om met hun lichaam te doen wat ze willen en als uiting van seksuele vrijheid en zelfbeschikking. Prostitutie moet volgens deze 'laboristische visie' dus worden benaderd als gewoon werk, met bijbehorende arbeidsrechten en belastingen. Prostituees zijn rationeel handelende individuen en geen slachtoffers (zolang zij hun keuze in vrijheid hebben kunnen maken). Deze benadering van prostitutie zou er volgens voorstanders voor zorgen dat prostitutie zichtbaarder wordt en beter de controleren is, waardoor misstanden gemakkelijker kunnen worden aangepakt. In tegenstelling tot de abolitionistische visie, waarin geen onderscheid wordt gemaakt tussen vrouwenhandel en prostitutie, beschouwt de laboristische visie vrouwenhandel als een misdaad, die losstaat van prostitutie *an sich*.¹⁵⁴ Nederland is het eerste land geweest dat de prostitutie op basis van deze ideeën heeft gelegaliseerd.

In dit hoofdstuk zal een beschouwing worden gegeven van de ontwikkelingen rondom de legalisering in Nederland, te beginnen met de achtergrond van de wetswijziging, gevolgd door de inhoud en doelen van de wetswijziging. Daarna zal op basis van verscheidene evaluaties de effectiviteit van de wetswijziging worden bekeken om deze in het volgende hoofdstuk met het Zweedse beleid te kunnen vergelijken.

---

¹⁵⁴ Zie: Daalder, *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod* (2007); Werkman, 'Sex Trafficking in Europe' (2009); J. Outshoorn, 'Pragmatism in the Polder: Changing Prostitution Policy in The Netherlands', in: *Journal of Contemporary European Studies* (2004) 12:2, 165-176; J. Outshoorn, 'The Political Debates on Prostitution and Trafficking of Women', in: *Political Debates on Prostitution* (2005) 141-155.

4.2 Nederland

4.2.1. Achtergrond

Tot 1811 was prostitutie, destijds ‘hoerery’ genoemd, strafbaar in Nederland. Met de invoering van de Code Pénal werd deze strafbaarheid opgeheven en kwam er een vorm van regulering, waarbij alleen het prostitueren van minderjarigen strafbaar was.¹⁵⁵ Niet iedereen was het hiermee eens. In 1884 werd de Nederlandsche Vrouwenbond tot Verhooging van het Zedelijk Bewustzijn opgericht, die vond dat Nederland met de regulering de zonde bevorderde en het respect voor vrouwen ondermijnde.¹⁵⁶ In de jaren negentig van de 19^e eeuw radicaliseerde de vrouwenbeweging en werd prostitutie steeds meer gezien als ‘een probleem dat de seksuele onderwerping van vrouwen ten opzichte van een machtige mannelijke staat en een machtige mannelijke medische wetenschap belichaamde.’¹⁵⁷ Dat leidde tot de invoering van het bordeelverbod (artikel 250bis) in 1911, alsmede een verbod op vrouwenhandel (artikel 250ter). Prostitutie *an sich* werd niet verboden, maar wel het ‘opzettelijk teweegbrengen, of bevorderen van ontucht van anderen met een derde’.¹⁵⁸ De strijdsters van de eerste feministische golf (1870-1920) waren er zodoende in geslaagd het probleem te verleggen, van lichtzinnige en onbetrouwbare vrouwen naar machtige mannen die hun driften niet onder controle hadden en waar prostituees het slachtoffer van waren.¹⁵⁹

In de jaren zestig van de 20^e eeuw ontstond de tweede feministische golf, waarbij seksualiteit opnieuw een belangrijke rol speelde. Seksuele autonomie voor vrouwen, reproductieve vrijheid en zeggenschap over het eigen lichaam waren ditmaal de thema’s.¹⁶⁰ Daar waar vrouwenhandel begin twintigste eeuw nog een argument was vóór invoering van het bordeelverbod, was het nu een argument om het bordeelverbod af te schaffen.¹⁶¹

In 1984 verscheen de ‘Definitieve nota ter bestrijding van seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes’ van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, waarin onderscheid werd gemaakt tussen ‘gedwongen’ en ‘vrijwillige’ prostitutie. Vrouwen zouden op grond van hun recht op seksuele zelfbeschikking ook vrij moeten zijn om prostitutie als ‘beroep’ te kiezen.¹⁶² Prostitutie als

---

¹⁵⁵ De Vries, ‘De ketenen van de blanke slavin’, 142.

¹⁵⁶ Ibidem, 145-146.

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ Ibidem, 147.

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Ibidem, 148.

¹⁶² Ibidem, 149.

arbeid was nieuw in de discussie rondom prostitutie en bleef terugkeren. Het idee erachter was dat de positie van de prostituee op deze manier zou verbeteren en misstanden en exploitatie in de prostitutiebranche konden worden tegengegaan.¹⁶³

Het duurde nog wel even voordat het bordeelverbod daadwerkelijk werd opgeheven.

Allereerst werd in 1991 de zedenwetgeving gewijzigd. De wetswijziging leidde tot strafbaarstelling van verkrachting binnen het huwelijk en het verbreden van de definitie van verkrachting.¹⁶⁴

4.2.2 Wetswijziging

Op 1 oktober 2000 werd het bordeelverbod opgeheven en kwam er een einde aan het decennialange gedoogbeleid. De wetswijziging hield in dat vormen van exploitatie van prostitutie waarin meerderjarige prostituees vrijwillig werkzaam waren, niet langer verboden werden. De prostitutie moest een 'normale' branche worden, waarin vrouwen (en mannen) werken, die ervoor kozen om seksuele diensten te verlenen tegen een vergoeding of een eigen seksbedrijf op te zetten. Tegelijkertijd had de wetswijziging tot doel de onaanvaardbare vormen van exploitatie van prostitutie (onvrijwillige prostitutie, vrouwenhandel of prostitutie door minderjarigen) harder aan te pakken en hiervoor duidelijke regels en richtlijnen op te stellen. De hoofddoelen werden in 2000 als volgt geformuleerd:¹⁶⁵

1. Het beheersen en reguleren van de exploitatie van vrijwillige prostitutie, onder andere door het invoeren van een gemeentelijk vergunningenbeleid;
2. Het verbeteren van de bestrijding van exploitatie van onvrijwillige prostitutie;
3. Het beschermen van minderjarigen tegen seksueel misbruik;
4. Het beschermen van de positie van prostituees;
5. Het ontvlechten van prostitutie en criminele randverschijnselen;
6. Het terugdringen van de omvang van prostitutie door illegalen (personen zonder een voor het verrichten van arbeid geldige verblijfstitel).

---

¹⁶³ F. van Zeijl, 'Focus op Prostitutie' (2002), http://www.emancipatie.nl/home/Focus/Prostitutie/Dossier_Prostitutie (20-02-11); A.L., 'Het bordeelverbod opgeheven. Prostitutie 2000-2001' (2002), WODC onderzoek en beleid, <http://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/het-bordeelverbod-opgeheven-prostitutie-in-2000-2001.aspx> (16-04-2011); Daalder, Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod (2007).

¹⁶⁴ K. Lünemann, Vrouwenmishandeling, strafrechtelijk afgedaan? Strafrechtelijke regulering van mannelijk geweld in de privésfeer, 1996 (proefschrift Universiteit Maastricht).

¹⁶⁵ Daalder, Het bordeelverbod opgeheven (2002), 1.

De aanscherping van ongewenste vormen van prostitutie kwam in de nieuwe wetgeving op drie manieren naar voren:

- De straffen voor exploitatie van onvrijwillige prostitutie en misbruik van minderjarigen werden bij (een combinatie van) strafverzwarende omstandigheden naar maximaal zes jaar gevangenisstraf, of maximaal acht of tien jaar gevangenisstraf opgeschroefd (artikel 250a Wetboek van Strafrecht);
- Klanten van prostituees van zestien en zeventien jaar werden strafbaar (artikel 248b Wetboek van Strafrecht), klanten van prostituees jonger dan zestien waren reeds strafbaar;
- Het klachtvereiste bij seks met een prostituee die tussen de twaalf en zestien jaar oud is, verviel (artikel 245 Wetboek van Strafrecht).¹⁶⁶ Klachtvereiste wil zeggen dat seksuele handelingen met adolescenten strafbaar zijn, maar dat opsporing en vervolging afhankelijk zijn van een klacht¹⁶⁷.

Daarnaast werd de regelgeving op een aantal terreinen aangepast aan de wetswijziging. Zo werd het Besluit Inlichtingen Justitiële Documentatie gewijzigd, waardoor gemeenten in staat werden gesteld om antecedenten van exploitanten van seksinrichtingen na te trekken. Verder werd de toenmalige B-17 procedure van de Vreemdelingencirculaire vervangen door de B9-regeling. De term 'B9-regeling' duidt op Hoofdstuk B9 uit de Vreemdelingencirculaire:

‘De B9-regeling houdt in dat vreemdelingen, die (mogelijk) slachtoffer of getuige zijn van mensenhandel, gedurende de opsporing en vervolging tijdelijk legaal in Nederland kunnen verblijven en zodoende ter beschikking kunnen blijven van politie en OM. De B9-regeling heeft een hybride karakter. Enerzijds is de regeling een voorziening voor de beschikbaarheid van slachtoffers ten behoeve van opsporing en vervolging, en anderzijds een recht van het slachtoffer op (tijdelijk) verblijf en voorzieningen. Dit brengt mee dat er aan de ene kant een risico bestaat van oneigenlijk gebruik van de regeling als mogelijkheid tot verblijf in Nederland, maar aan de andere kant evenzeer het risico dat geen recht wordt gedaan aan

---

¹⁶⁶ Daalder, Het bordeelverbod opgeheven (2002), 7-8.

¹⁶⁷ S. Lohman e.a., Het functioneren van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving (Verwey-Jonker Instituut) 1998.

het slachtoffer in geval hij of zij uit angst of om andere redenen niet kan of wil meewerken met politie en justitie.’¹⁶⁸

De B9-regeling is door verschillende partijen bekritiseerd¹⁶⁹. Zo gaf de Nationaal Rapporteur Mensenhandel (NRM) in de eerste rapportage al aan dat de B9-regeling te weinig gericht was op hulp aan slachtoffers, waardoor de voordelen van meewerken aan een politieonderzoek voor slachtoffers niet opwogen tegen de risico's die er aan verbonden waren. Bovendien wordt de persoon in kwestie geacht het land te verlaten wanneer de zaak gesloten is. Vanuit het *non-punishment-beginsel*¹⁷⁰ zou het beschermen van slachtoffers in deze vóór migratiebeleid moeten gaan. De overheid heeft dit advies gedeeltelijk ter harte genomen. Zo heeft ieder slachtoffer nu recht op een bedenktijd van drie maanden, worden slachtoffers niet vervolgd indien zij criminele antecedenten hebben en is er een gedeelte aan Paragraaf B16/7 van de vreemdelingencirculaire toegevoegd, waardoor voortgezet verblijf van vreemdelingen na afloop van het tijdelijk verblijf op grond van de B9-regeling ook mogelijk is als een slachtoffer drie jaren in de B9-regeling heeft verbleven.¹⁷¹ Aangiftebereidheid is echter een vereiste gebleven, tot teleurstelling van sommige betrokkenen, zoals het Coördinatiecentrum Mensenhandel (CoMensha).¹⁷²

Eén van de belangrijkste doelstellingen van de wetswijziging was dus het beter kunnen optreden tegen mensenhandel. Om dat te bewerkstelligen zijn er verschillende instrumenten in het leven geroepen. In Nederland vervult het Ministerie van Justitie een coördinerende rol op beleidsniveau. In 2008 is de Task Force Aanpak Mensenhandel door de minister en staatssecretaris van Justitie aangesteld met als taak ‘het signaleren van knelpunten bij de aanpak van mensenhandel en het aandragen van oplossingen daarvoor.’¹⁷³ In de Task Force komen ketenpartners voor de preventie en bestrijding van mensenhandel (o.a. hoofdofficier van justitie Amsterdam, korpschef KLDP, Nationaal Rapporteur Mensenhandel) samen om problemen met de bestrijding van mensenhandel te

---

¹⁶⁸ Nationaal Rapporteur Mensenhandel (NRM), Mensenhandel – 10 jaar Nationaal Rapporteur Mensenhandel in Nederland – Achtste rapportage van de nationaal rapporteur (2010) 51.

¹⁶⁹ Sandra van den Berg, CoMensha, gesprek 25-10-10; Ivonne van de Kar, SRTV, gesprek 11-11-10; NMR, Mensenhandel (2010); 51-58; M. Wijers, ‘Documentanalyse B9 regeling mensenhandel’, Verwey-Jonker Instituut (2004), http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/D7333412_def.pdf (07-05-11).

¹⁷⁰ ‘Het *nonpunishment*-beginsel is een internationaal beginsel dat ertoe strekt dat slachtoffers van mensenhandel in beginsel niet gestraft worden voor strafbare feiten begaan in een uitbuitingssituatie’, NMR, Mensenhandel (2010), 87. rapporteur, 2010: 55.

¹⁷¹ NMR, Mensenhandel (2010), 51-58.

¹⁷² Sandra van den Berg (CoMensha), gesprek 25-10-10.

¹⁷³ Task Force Aanpak Mensenhandel, ‘Voortgangsrapportage. Stand van zaken september 2009’ (2009), http://www.jeugdprostitutie.nu/doc/rapport_mensenhandel.pdf (07-05-11), 2.

signaleren en op te lossen. De Task Force bestrijkt het spectrum van preventie tot vervolging en het verbeteren van de positie van slachtoffers.¹⁷⁴

Daarnaast is er op aanraden van verschillende internationale gremia, zoals de VN, een *onafhankelijke* Nationaal Rapporteur Mensenhandel ingesteld. Nederland is hierin een uitzondering, samen met Finland en België. Het Verdrag inzake bestrijding van mensenhandel van de Raad van Europa (2005) – dat ook pleit voor de instelling van nationale rapporteurs of gelijkwaardige mechanismen – noemt de Nederlandse Nationaal Rapporteur expliciet als voorbeeld van een onafhankelijk functionerend monitoringsmechanisme.¹⁷⁵ Op aanraden van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel werd er in 2004 door het kabinet een Nationaal Actieplan Mensenhandel (NAM) opgesteld om inzichtelijk maken welke maatregelen worden getroffen om de aanpak van mensenhandel te verbeteren. ‘Met deze bundeling van maatregelen kan het Nationaal Actieplan Mensenhandel de basis vormen voor eventuele toekomstige besprekingen met de Kamer over de aanpak van mensenhandel, waarin het opvolgen van de aanbevelingen van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en de voortgang van diverse initiatieven en activiteiten in de aanpak van mensenhandel kunnen worden gecontroleerd en bijgestuurd’¹⁷⁶, aldus het kabinet.

Slachtoffers van mensenhandel komen terecht bij het landelijk meldpunt CoMensha, voorheen Stichting Tegen Vrouwenhandel (STV). CoMensha verzorgt de aanmelding en registratie van slachtoffers, geeft hen informatie en advies en coördineert de opvang van slachtoffers.¹⁷⁷ CoMensha richt zich op slachtoffers van alle vormen van mensenhandel, dus niet alleen op vrouwenhandel voor prostitutie. Toch is prostitutie bij uitstek de meest voorkomende sector als het gaat om slachtoffers van mensenhandel, zoals te zien in de tabel hieronder.

---

¹⁷⁴ NMR, Mensenhandel (2010), 17-18.

¹⁷⁵ Ibidem, 16-18.

¹⁷⁶ Nationaal Actieplan Mensenhandel. Aanvullende maatregelen van het kabinet in het kader van de aanpak van mensenhandel in Nederland (2004), <http://www.ecpat.nl/images/13/156.pdf> (07-05-11).

¹⁷⁷ CoMensha, jaarcijfers 2010, <http://www.mensenhandel.nl/cms/docs/cijferscomensha2010.pdf> (22-04-11), 4.

Tabel 2: Meest voorkomende gewerkte sectoren van mensenhandel¹⁷⁸

Sector	2010	2009	2008
Prostitutie (bordeel, club, straatprostitutie, escort etc.)	797	427	480
(Nog) niet gewerkt	73	91	58
Land en tuinbouw	45	56	-
Overige uitbuiting, onbekend welke sector	37	48	29
Massage salon	3	2	14
Horeca	8	6	7
Huishoudelijke arbeid	12	16	6
Bouw	3	14	-
Voedingsindustrie	2	13	-
Drugshandel	9	8	5
Schoonmaakwerk	2	1	3
Au pair	6		
Criminaliteit (aanzetten tot)	6		
Slachterijen	5		

Elk jaar publiceert CoMensha een rapport met cijfers over het aantal slachtoffers, hun achtergrond, hun leeftijd, etc. Hoewel deze cijfers een beeld geven van het bekende aantal slachtoffers van mensenhandel in Nederland, geeft het helaas geen totaalbeeld van de Nederlandse situatie.¹⁷⁹ Het is dus onbekend hoeveel mensen zich op dit moment in een uitbuitingssituatie bevinden en schattingen daarover variëren sterk. Wel neemt het aantal slachtoffers dat wordt aangemeld bij CoMensha toe (zie tabel 3), evenals het aantal slachtoffers dat aangifte doet. Dit is echter geen grond om te stellen dat het werkelijke aantal slachtoffers ook is toegenomen. Toename van aangemeldingen bij CoMensha en aangiftes kan bijvoorbeeld ook het resultaat zijn van meer aandacht voor mensenhandel bij politie en hulpverlenende instanties.

¹⁷⁸ Ibidem, 9-10.

¹⁷⁹ CoMensha, jaarcijfers 2010, 1.

Tabel 3: aantal aanmeldingen bij CoMensha¹⁸⁰

Jaar	Aantal aanmeldingen
2010	993
2009	909
2008	826
2007	716
2006	579
2005	424
2004	405
2003	257
2002	343
2001	284
2000	341

4.2.3 Resultaten

Vanaf het begin van de wetswijziging is er door verschillende instanties onderzoek gedaan naar de effecten ervan. Hieronder zullen de belangrijkste van die onderzoeken worden vergeleken en geanalyseerd ten einde iets te kunnen zeggen over de ontwikkeling en de resultaten van de wetswijziging tot nu toe.

In 2002 is door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) een eerste evaluerend rapport van de wetswijziging gepubliceerd, gebaseerd op zes deelonderzoeken van diverse instanties onder de regie van het WODC.¹⁸¹ Daalder, de auteur van dit rapport, zegt hierover in 2007: 'Die eerste evaluatie kwam in feite te vroeg omdat de vergunningverlening ten tijde van die evaluatie in een groot aantal gemeenten nog niet rond was en de betreffende organisaties nog nauwelijks met toezicht en handhaving gestart waren. De met de wetswijziging beoogde

---

¹⁸⁰ CoMensha, jaarcijfers 2010, 12; CoMensha, jaarverslag 2007 (2008), <http://www.mensenhandel.nl/cms/docs/jaarverslag2007.pdf> (07-05-11): 6.

¹⁸¹ Daalder, Het bordeelverbod opgeheven (2002).

veranderingen waren daarmee nog niet of nauwelijks doorgevoerd.¹⁸² Desondanks kon Daalder (2002 & 2007) enige conclusies te trekken, die konden bijdragen aan vervolg van het nieuwe beleid.¹⁸³

Ten eerste bleek er veel steun te bestaan voor de wetswijziging en de achterliggende doelstellingen, zowel onder prostituees en exploitanten als onder overheidsinstanties, zakelijke dienstverleners en burgers. Desondanks liet de toegankelijkheid van (zakelijk) dienstverlenende instellingen te wensen over en hadden prostituees niet of nauwelijks mogelijkheden om zich aan te sluiten bij een belangenorganisatie. Met name de fysieke arbeidsomstandigheden (hygiëne e.d.) in de vergunde sector¹⁸⁴ verbeterden aanzienlijk, maar verder heerste er grote onduidelijkheid en verwarring over de invulling van arbeidsrechtelijke normen in het algemeen en de eisen waaraan een arbeidsverhouding moest voldoen, vooral ten aanzien van de zelfstandigheid van prostituees. Ongeveer 95% van de prostituees in de vergunde sector moest naar eigen zeggen worden aangemerkt als zelfstandig ondernemer, maar in de praktijk zijn uitbaters nog steeds degenen die de arbeidsomstandigheden en condities waaronder de prostituees moeten werken, bepalen. Uit het rapport bleek verder dat er weinig specifiek op prostitutie gericht beleid ontwikkeld was. Het gedoogbeleid dat in veel gemeenten jarenlang werd gevoerd vormde een rem op mogelijke vernieuwing in de prostitutiebranche. Over de handhaving werd geconstateerd dat door de decentralisatie van het prostitutiebeleid, de implementatie van de wet en de bijbehorende handhaving landelijk gezien ongelijktijdig en ongelijkmatig waren verlopen. Dit veroorzaakte grote verschillen tussen regio's en gemeenten in onder meer de vergunningverlening en het niveau van handhaving. Het gebrek aan gelijkvormigheid leidde tot al eerder gevreesde verplaatsingen van strafbare vormen van exploitatie van prostitutie (onvrijwillige prostitutie, prostitutie door minderjarigen en door illegale prostituees). Toch werd er volgens Daalder (2007) geen bevestiging gevonden voor een door sommigen veronderstelde grootschalige vlucht van activiteiten naar de ongereguleerde of oncontroleerbare sectoren.¹⁸⁵ Dit is opmerkelijk, aangezien uit één van de deelonderzoeken waarvan het WODC gebruik maakte (Verwey-Jonker Instituut 2002) juist wel bleek dat er 'samengevat sprake [is] van (snellere) verplaatsingen met name naar locaties waar gedoogd wordt, van nieuwe vormen, grote logistieke mogelijkheden, en voor politie en hulpverlening meer

---

¹⁸² Daalder, *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod* (2007), 69.

¹⁸³ Daalder, *Het bordeelverbod opgeheven* (2002), 3-34; Daalder, *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod* (2007).

¹⁸⁴ De 'vergunde sector' is de prostitutiesector waarbij een vergunning verplicht is. Dit moet niet worden verward met de gelegaliseerde sector, want voor de escort zijn niet in alle gemeenten vergunningen nodig terwijl het wel legaal is.

¹⁸⁵ Daalder, *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod* (2007), 69.

onzichtbaarheid en moeilijkere traceerbaarheid'.¹⁸⁶ Ook uit een onderzoek naar verschuivingen in de prostitutiesector in Twente blijkt dat dergelijke verschuivingen zich inderdaad hebben voorgedaan:

'Migrantenprostituees zonder arbeidsvergunning, en aanvankelijk ook een deel van de Nederlandse prostituees, hebben zich sinds 2000 naar een onzichtbaar en illegaal circuit verschoven. Het is voor het Bureau Regionale Zedenpolitie (BRZ) onzichtbaar *dat* deze prostituees nog in Twente werken en *waar* zij werken.'¹⁸⁷

In hoeverre dat minder is dan 'de veronderstelde grootschalige vlucht' is niet duidelijk. De betrokken partijen (prostituees, exploitanten, instanties) gaven op dit punt hele uiteenlopende antwoorden. Sommigen constateerden een vooruitgang ten aanzien van de bestrijding van gedwongen prostitutie, minderjarigheid en illegaliteit, anderen zagen geen verschil met voorheen en weer anderen zagen een achteruitgang.

In de jaren die op het eerste evaluerende rapport volgden, zijn er grote verbeteringen aan te merken ten aanzien van de doorvoering van de wetswijziging, zo blijkt uit de tweede evaluatie van Daalder in 2007.¹⁸⁸ Anno 2006 leek de vergunningverlening praktisch in alle gemeenten op orde te zijn en in alle regio's vonden in meer of mindere mate controles plaats. Locatiegebonden prostitutiebedrijven zonder vergunning bestonden wel maar waren ver in de minderheid. Daarnaast heeft de strikte handhaving in regio's volgens de tweede evaluatie niet geleid tot een verschuiving naar niet-vergunde prostitutie binnen hetzelfde gebied. Verplaatsingen tussen regio's of gemeenten kwamen nog wel voor, maar minder frequent dan in de periode direct na de wetswijziging. Over de niet-locatiegebonden bedrijven (zoals escort) en moeilijk te controleren sectoren (zoals parenclubs, saunaclubs en massagesalons) was helaas minder informatie beschikbaar.¹⁸⁹

Vrouwenhandel

Over de prevalentie van vrouwenhandel zegt Daalder (2007) het volgende:

---

¹⁸⁶ Verwey-Jonker Instituut, Illegaliteit, onvrijwilligheid en minderjarigheid in de prostitutie; één jaar na de opheffing van het bordeelverbod (2002), http://www.prostitutie.nl/fileadmin/nl/6._Studie/6.3_Documenten/6.3g_Mensenhandel/pdf/illegonvrijwminderj.pdf (gedeeltelijk), 17-04-2011: 112.

¹⁸⁷ M.D.E. Averdijk, Prostitutie naar een illegaal en onzichtbaar circuit? Een verkennend onderzoek naar enkele onbedoelde gevolgen van de opheffing van het bordeelverbod in Twente (Afstudeeronderzoek 2002), <http://www.ipit.nl/PDF/scriptie%20Averdijk.pdf> (25-04-11), 4.

¹⁸⁸ Daalder, Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod (2007).

¹⁸⁹ Ibidem, 70-71.

‘In feite is sprake van een paradoxale situatie: waar voorheen exploitatie verboden was en nu gelegaliseerd, hebben prostituees en exploitanten het gevoel dat de regelgeving strenger geworden is, terwijl het in de praktijk gaat om striktere handhaving in plaats van de gedoogsituatie van voorheen. Internationaal wordt Nederland door sommige landen gezien als een land waar op het gebied van prostitutie alles mogelijk is en mensenhandel wordt gefaciliteerd, terwijl mensenhandel juist eerder bemoeilijkt is doordat meer gehandhaafd wordt dan in de situatie waarin alle exploitatie van prostitutie verboden was.¹⁹⁰

Maar is dat wel zo? Is mensenhandel bemoeilijkt door de wetswijziging? Van de geïnterviewde prostituees in de vergunde sector meldt acht procent onder enige vorm van dwang in de prostitutie te zijn begonnen¹⁹¹, maar dit zou best eens een topje van de ijsberg kunnen zijn, zoals hieronder zal blijken. Overigens ontkracht Daalder verderop in zijn betoog zijn eerdere uitspraak: ‘Het is [daarom] praktisch onmogelijk iets te zeggen over eventuele ontwikkelingen in het aantal prostituees dat onder enige mate van dwang werkzaam is.¹⁹² Dit maakt zijn betoog inconsistent.

In 2008 verscheen een zeer kritisch rapport van de Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) toepasselijk ‘schone schijn’ genoemd: een onderzoek naar de signalering van misstanden in de raamprostitutiesector. Dit onderzoek werd gehouden in Alkmaar, Amsterdam en Utrecht, naar aanleiding van het opsporingsonderzoek Sneep, waarbij een groep mensenhandelaren met de gefingeerde naam ‘Dürdan’ werd opgerold. Uit dit opsporingsonderzoek is gebleken dat er jarenlang vrouwen zijn uitgebuit in de vergunde raamprostitutiesector. Hoe is dit mogelijk?, was de leidende vraag in het rapport.

Allereerst bleek dat er wel controles van gemeenten plaatsvonden, maar dat die weinig informatie opleverden, omdat slachtoffers moeilijk te identificeren zijn of zich niet bewust zijn van hun slachtofferschap.¹⁹³ Ook Zaitch en Staring (2008) constateren dat slachtoffers zelf vaak niet zulke duidelijke onderscheidingen maken tussen vrijwillige of onvrijwillige prostitutie, tussen legale exploitanten en illegale vrouwenhandelaars, tussen liefde en haat jegens de pooiers.¹⁹⁴ Van der Bunt (2007) zegt hierover:

---

¹⁹⁰ Daalder, *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod* (2007), 12.

¹⁹¹ *Ibidem*, 13.

¹⁹² *Ibidem*.

¹⁹³ KLPD, *Schone schijn. De signalering van mensenhandel in de vergunde prostitutiebranche* (2008), www.om.nl/publish/.../klpd_sneep_low_res_tcm5-968601.pdf (21-04-11), 17.

¹⁹⁴ D. Zaitch en R. Staring, ‘The flesh is weak, the spirit even weaker’. *Prostitution, clients and women trafficking in the Netherlands*, in: M. Lombardi en P. Ruspini (red.), *How much? A pilotstudy*

'De prostituees hebben weliswaar hun eigen opvattingen over goed en kwaad, maar die sporen niet met de dichotome (juridische) onderscheidingen van politie en bestuurlijke toezichthouders. Veel vrouwen blijken ondanks de mogelijkheden die de opheffing van het bordeelverbod biedt om een 'gewoon beroep' als prostituee uit te oefenen, toch te kiezen voor de marginaliteit; belasting ontwijken, werken in het verborgene, valse identiteit aannemen, enzovoort.'¹⁹⁵

Ten tweede vormden de administratieve handelingen die prostituees moeten doorlopen om legaal aan de slag te kunnen ook geen barrière tegen prostitutie onder dwang volgens de KLPD:

'Allereerst bleek het merendeel van de slachtoffers van de groep Dürdan zich niet te hebben ingeschreven bij gemeente, Belastingdienst of KvK. Het slachtoffer dat wel (al dan niet) onder dwang van een pooier de procedure doorloopt wordt netjes geregistreerd door instanties als IND, het gemeenteloket en de Kamer van Koophandel – en daarbij zelden als slachtoffer herkend.'¹⁹⁶

Prostitutiecontroleurs zijn zich wel bewust van dwang in de raamsector. Uit het onderzoek bleek namelijk dat de prostitutiecontroleurs in alle drie de steden het percentage onvrijwillig werkende vrouwen op 50-90% schatten. Dit is een ruime schatting, maar zelfs uitgaande van de laagste schatting van 50%, zou dit alleen al in Amsterdam 4.000 slachtoffers van vrouwenhandel op jaarbasis inhouden (volgens de Gemeente Amsterdam ligt het aantal raamprostituees rond de 8.000¹⁹⁷). Dat dit niet naar voren komt in de politiecontroles heeft te maken met een gebrek aan concrete signalen en het bestaan van concurrerende belangen en onderzoeken.¹⁹⁸ In een studie van Bindel & Kelly (2003) wordt gesteld dat 79% van de prostituees een indicatie gaf onder enige mate van dwang werkzaam te zijn.¹⁹⁹

---

on four key EU member and candidate countries on the demand of trafficked persons (2008).

¹⁹⁵ H.G. van de Bunt, 'In het hart van de vergunde sector', in: WODC, 'Justitiële verkenningen: mensenhandel' (2007), www.wodc.nl (24-04-2011), 79-80.

¹⁹⁶ KLPD, Schone schijn, 18.

¹⁹⁷ *Ibidem*, 14.

¹⁹⁸ *Ibidem*, 18.

¹⁹⁹ The Dutch Institute of Social Sexological Research, cited in The Netherlands Report to CEDAW, July 2000, p. 226-227., in: Bindel en Kelly, *A Critical Examination of Responses to Prostitution*, 60.

Van de Bunt beweert zelfs dat de legalisering van de exploitatie van bordelen verdere commerciële uitbuiting van prostituees heeft gefaciliteerd, omdat naast pooiers en exploitanten ook andere beroepsgroepen aan de (legale en illegale) prostitutie verdienen, die geen belang hebben bij het onthullen van misstanden (zoals bodyguards, financiële adviseurs en borstvergrotingsklinieken).²⁰⁰

Een derde factor bij de bestrijding van de exploitatie van onvrijwillige prostitutie is volgens Daalder (2007) dat zowel het beleid als de vergunningverlening en de handhaving vooral gericht zijn op exploitanten, terwijl het voornamelijk de pooiers zijn die dwang uitoefenen. Dat het aantal prostituees met pooiers niet lijkt te zijn afgenomen (50% van de prostituees heeft een pooier), noemt Daalder dan ook 'zorgwekkend'.²⁰¹

Dat dwang en mensenhandel veelvuldig voorkomen in de vergunde sector, blijkt ook uit de jaarcijfers van CoMensha. De meeste slachtoffers die bij CoMensha zijn aangemeld waren werkzaam in de raamprostitutie. Ook slachtoffers die werkzaam waren in een bordeel/club kwamen veel voor (zie figuur 3). Overigens kunnen aan deze cijfers allen geen conclusies worden ontleend, ten eerste omdat deze cijfers alleen gaan over het aantal slachtoffers dat bekend is bij CoMensha (dat zou wel eens een topje van de ijsberg kunnen zijn) en ten tweede omdat niet van alle prostituees die zich hebben aangemeld de sector bekend is. Nochtans is het opvallend dat raamprostitutie bovenaan de lijst staat, terwijl uit Daalders evaluatie (2007) naar voren kwam dat de vergunde sector onder controle is.

---

²⁰⁰ Van de Bunt, 'In het hart van de vergunde sector', 80-81.

²⁰¹ Daalder, Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod (2007), 81.

Tabel 4: Gewerkte sectoren slachtoffers van seksuele uitbuiting²⁰²

Seksuele uitbuiting	
Prostitutie	495
Raamprostitutie	80
Particulier huis*	76
Bordeel/club	50
Escort	26
Straatprostitutie	15
Privé-huis**	5
Massagesalon/nagelstudio/sauna, enz.***	3
Internet	1

*Particulier huis: het slachtoffer moet klanten ontvangen in een particuliere woning, meestal de woning van degene die haar of hem verhandeld heeft.

**Bij een privé-huis is er sprake van een onderneming. Een privé-huis is doorgaans geen woning.

***Massagesalon/nagelstudio/sauna: hier gaat het om verkapte prostitutie.²⁰³

Minderjarigheid

Naast onvrijwilligheid komt ook minderjarigheid nog steeds voor in de verschillende prostitutiesectoren, maar vooral in de escort. Hoewel geen uitspraken kunnen worden gedaan over een toe- of afname van minderjarigen in de prostitutie sinds de wetwijziging, is uit het rapport van Daalder in 2007 naar voren gekomen dat 5% van de geïnterviewde prostituees uit de vergunde sector begonnen is als prostituee op een leeftijd onder de achttien jaar; in de escortsector is dat zelfs 10%. Verder bleek dat meer dan de helft van de prostituees die in de escort werkzaam zijn, is

²⁰² CoMensha, jaarcijfers 2010, 10.

²⁰³ CoMensha, jaarcijfers 2010, 11.

begonnen op een leeftijd jonger dan twintig jaar.²⁰⁴ Ook bij CoMensha komt de prevalentie van minderjarigheid onder slachtoffers naar voren. Zoals in tabel 5 te zien is, is het aantal aangemelde slachtoffers in de leeftijdsgroep van 10 t/m 14 jaar de laatste jaren stijgende. De verklaring hiervoor is dat in een enkele regio ook het meldpunt jeugdprostitutie aanmeldt bij CoMensha. Het gaat hier vaak om slachtoffers van loverboytechnieken^{205 206}.

Tabel 5: Leeftijd en geslacht van slachtoffers die zijn aangemeld bij CoMensha²⁰⁷

	2010	2009	2008
10 t/m 14 jaar	21	17	4
15 t/m 17 jaar	124	94	96
18 t/m 23 jaar	357	323	353
24 t/m 30 jaar	214	199	196
31 t/m 40 jaar	112	95	104
40- en ouder	52	42	26
Onbekend	-	1	1
Totaal	880	770	778

Migrantenprostituees

Van alle groepen lijkt de wetswijziging de grootste gevolgen te hebben gehad op de migrantenprostituees die in Nederland werkzaam zijn en dan met name vanwege de opheffing van het gedoogbeleid aangaande migrantenprostituees zonder arbeidsvergunning. Het aantal prostituees van buiten de Europese Unie (EU) is gedaald en er is een toename gesignaleerd van prostituees uit EU-landen. Zij lijken voor een deel de plaats in te nemen van vrouwen uit de eerder genoemde

²⁰⁴ Daalder, Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod (2007), 14.

²⁰⁵ *Loverboys* zijn mensenhandelaren die zich voordoen als charmante jongens, zodat meisjes verliefd op hen worden en voor hen in de prostitutie gaan werken.

²⁰⁶ CoMensha, jaarcijfers 2010, 11.

²⁰⁷ Ibidem.

landen.²⁰⁸ Het Verwey-Jonker Instituut stelt dat de immigratie van vrouwen uit Oost-Europa moeilijk te stoppen is. Sinds de val van de muur zijn diverse landen in Oost-Europa zeer arm en uitermate onveilig geworden, in het bijzonder voor vrouwen. Zij zijn daarom erg gemotiveerd om zelfs als illegaal of zonder werkvergunning als prostituee hun geld te verdienen in Nederland. Volgens Verwey-Jonker is de komst van economische vluchtelingen uit Oost-Europa een autonome ontwikkeling die zich weinig aantrekt van het migratiebeleid en prostitutiebeleid in Nederland.²⁰⁹

Averdijk (2002) zegt hierover dat prostituees die voorheen werden gedoogd, nu als illegaal werkenden worden aangemerkt. Hoewel door de wetswijziging het totale aantal migrantenprostituees daalde, trad hierdoor toch een verschuiving naar een illegaal en onzichtbaar circuit op.²¹⁰ Het Verwey-Jonker Instituut waarschuwde in 2002 al voor een toegenomen kwetsbaarheid voor prostituees zonder legale status. De opheffing van het gedoogbeleid aangaande migrantenprostituees zonder arbeidsvergunning, door Averdijk (2002) 'de criminalisering van de migrantenprostituees'²¹¹ genoemd, en de technische en logistieke mogelijkheden die de moderne wereld biedt, hebben de illegale prostituees geïsoleerd.²¹² Ook de hulpverlening gaf aan dat ze lastiger bereikbaar zijn.²¹³

Strafzaken

De meest recente evaluatie is van het Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel (BNMR 2010). Het BNMR rapporteert dat er tussen 2000 en 2009 1834 mensenhandelzaken zijn afgehandeld. Het jaarlijks aantal afgehandelde zaken is ruim verdubbeld (van 93 in 2000 naar 204 in 2009).²¹⁴ Dit komt overeen met de groeiende aandacht voor mensenhandel en de capaciteit die daarvoor beschikbaar wordt gesteld door de politie. Van de verdachten is meer dan de helft jonger dan 31 jaar; de meeste verdachten zijn tussen de 18 en 25 jaar. Voor de veroordeelde personen geldt hetzelfde.²¹⁵ Zowel verdachten als veroordeelden komen het meest uit Nederland, Turkije, Bulgarije, Roemenië en Marokko.²¹⁶ Initiatieven als Meld Misdaad Anoniem (M.) maken het ook voor klanten en

---

²⁰⁸ Daalder, Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod (2007), 15-16.

²⁰⁹ Verwey-Jonker Instituut, Illegaliteit, onvrijwilligheid en minderjarigheid in de prostitutie; één jaar na de opheffing van het bordeelverbod (2002), http://www.prostitutie.nl/fileadmin/nl/6._Studie/6.3_Documenten/6.3g_Mensenhandel/pdf/illegonvrijwminderj.pdf (17-04-2011) 113.

²¹⁰ Averdijk, Prostitutie naar een illegaal en onzichtbaar circuit?, 5.

²¹¹ Ibidem, 7.

²¹² Ibidem 7.

²¹³ Verwey-Jonker Instituut, Illegaliteit, onvrijwilligheid en minderjarigheid in de prostitutie, 114.

²¹⁴ NMR, Mensenhandel (2010), 127.

²¹⁵ Ibidem, 140-141.

²¹⁶ Ibidem, 143.

exploitanten gemakkelijker om signalen van vrouwenhandel door te geven. In het eerste half jaar van 2006 zijn 78 meldingen over gedwongen prostitutie bij M. binnengekomen.²¹⁷ De campagne ‘Schijn bedriegt’ die in 2008 werd gelanceerd, heeft naar eigen zeggen in dat jaar 147 meldingen opgeleverd. Mede door die meldingen hield de politie 8 verdachten aan en loste zij 5 zaken op.²¹⁸

4.3 Conclusie

Het is inmiddels ruim 10 jaar geleden dat het bordeelverbod is opgeheven in Nederland. Sindsdien is er veel veranderd in de prostitutiebranche en tegelijkertijd helaas ook veel hetzelfde gebleven. Nederland voerde de wetswijziging door met een aantal doelen, waaronder het voorkomen en beter aanpakken van onvrijwilligheid, minderjarigheid en mensenhandel, wat voor deze scriptie van belang is. Uit verschillende evaluaties, onderzoeken en rapporten is naar voren gekomen dat dit doel tot op heden niet is bereikt. Zo concludeert de KLPD (2002) dat het huidige prostitutie- en mensenhandelbeleid niet voldoende is toegerust om onvrijwillige prostitutie ofwel mensenhandel te signaleren, omdat de controles op vergunde bedrijven vooral gericht zijn op de ‘papieren’ van de prostituee, terwijl het verkrijgen van deze ‘papieren’ geen barrière blijkt te zijn voor prostitutie onder dwang.²¹⁹ Bijkomend probleem bij de identificatie van slachtoffers is dat zij zich niet altijd als slachtoffer zien of hun slachtofferschap willen verbergen. Ook resulteert het huidige decentrale beleid in lokale verschillen in aanpak, regels en in de mate waarin de bestrijding van mensenhandel in de praktijk is geprioriteerd. Dit zijn onvolkomenheden die inherent zijn aan het beleid zelf. Daar komt bij dat het beleid ook niet altijd naar behoren wordt uitgevoerd.²²⁰ Ook de NMR concludeert in haar 10^e rapportage dat de opheffing van het bordeelverbod het zicht op situaties van gedwongen prostitutie mogelijk vertroebeld heeft, terwijl juist het tegenovergestelde beoogd werd.²²¹

Heeft het Nederlandse beleid dan geen enkel effect gesorteerd? Jawel. Allereerst moet worden erkend dat het positief is dat er veelvuldig onderzoek is gedaan door verschillende partijen. Daardoor is het mogelijk gefundeerde aanbevelingen te doen om het beleid te verbeteren. Zo ligt er een ontwerp Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche (Wrp) bij de Tweede Kamer, waarin een aantal maatregelen wordt voorgesteld naar aanleiding van de ontwikkelingen en

---

²¹⁷ Daalder, *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod* (2007), 80.

²¹⁸ <http://www.meldmisdaadanoniem.nl/campagnes/gedwongen-prostitutie/> (08-05-11).

²¹⁹ KLPD, *Schone schijn*, 19-20.

²²⁰ *Ibidem*.

²²¹ NMR, *Mensenhandel* (2010), 150.

nieuwe inzichten sinds de opheffing van het bordeelverbod. 'Daarmee heeft Nederland laten zien kritisch naar de effecten van het ingezette beleid te willen kijken, en dit beleid zo nodig te willen aanpassen'²²², aldus de Nationaal Rapporteur.

Daalder (2007) benadrukt dat in de huidige situatie hoe dan ook meer controle en handhaving mogelijk is dan toen de prostitutie nog gedoogd werd. Daarnaast lijkt het bewustzijn over het voorkomen van onvrijwilligheid en uitbuiting te zijn toegenomen bij exploitanten en prostituees.²²³ Initiatieven als Meld Misdaad Anoniem (M.) helpen daarbij.²²⁴

In hoofdstuk 5 zal dieper worden ingegaan op de kritiekpunten op het Nederlandse beleid en op legalisering van de prostitutie in het algemeen. Deze zullen worden vergeleken met de kritiekpunten op het Zweedse beleid en het Abolitionisme in het algemeen. Deze strategieën zullen in een breder perspectief worden gezien om een conclusie te kunnen trekken over welke benadering en welke daaruit voortvloeiende strategie het meest adequaat blijkt in de strijd tegen vrouwenhandel.

---

²²² Ibidem..

²²³ Daalder, De opheffing van het bordeelverbod (2007), 73.

²²⁴ <http://www.meldmisdaadanoniem.nl/campagnes/gedwongen-prostitutie/> (08-05-11).

5. Abolitionisme vs. Legalisering

In hoofdstuk 4 en 5 is het verloop van het prostitutiebeleid van respectievelijk Zweden en Nederland beschreven. In dit hoofdstuk zal een diepgaande vergelijking worden getrokken tussen beide landen. Aan de hand van de kerndoelen en resultaten van de beide vormen van prostitutiebeleid zal worden bediscussieerd welk prostitutiebeleid de beste oplossing biedt tegen vrouwenhandel.

5.1 Abolitionisme in Zweden

Het Zweedse prostitutiebeleid heeft twee kerndoelen:

- De vraag naar prostitutie uitbannen, opdat prostitutie en vrouwenhandel verdwijnen
- De samenleving (her)opvoeden om gelijkheid tussen de seksen te bewerkstelligen

In hoeverre worden deze doelen met het gevoerde beleid bereikt?

Het eerste kerndoel is de vraag naar prostitutie uitbannen, opdat prostitutie en vrouwenhandel verdwijnen. Zweden gelooft dat prostitutie bestaat bij de gratie van de vraag naar prostitutees door consumenten. Ook vrouwenhandel zou gebaseerd zijn op de balans tussen het aanbod van slachtoffers uit 'vertreklanden' en de vraag naar slachtoffers in 'ontvangstlanden'. In landen met een bloeiende seksindustrie kunnen pooiers en bordeelhouders niet genoeg vrouwen in het eigen land vinden om in de prostitutie te werken, dus daarom moeten ze vrouwen uit andere landen halen.²²⁵

Als het verkrijgen van seksuele diensten wordt verboden, redeneert Zweden, zal de vraag naar prostitutie afnemen en zal zo ook het aanbod afnemen. Als de seksindustrie krimpt, krimpt ook de vrouwenhandel.²²⁶ Op deze zienswijze is veel kritiek geuit. De Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) heeft een onderzoek gedaan naar de kwestie of prostitutie bepaald wordt door de vraag (2003). Uit dat onderzoek kwam naar voren dat de vraag naar seksuele diensten, zoals de vraag in alle markten, voor een groot deel maatschappelijk, cultureel en historisch bepaald zijn.²²⁷

---

²²⁵ Hughes, 'The Demand for Victims of Sex Trafficking', 5.

²²⁶ Munro, 'Stopping traffic? A Comparative Study of Responses to the Trafficking in Women for Prostitution', in: *Brit. J. Criminol.* (2006) 46, 320.

²²⁷ IOM, Is trafficking in women demand-driven? A Multi-Country Pilot Study (2003), http://www.compas.ox.ac.uk/fileadmin/files/pdfs/Bridget_Anderson/BA1_Anderson%20IOM%20report.pdf. (06-04-11), 41.

'We could almost say that supply generates demand rather than the other way round. There is no absolute or given level of demand for the services of lap-dancers in any society, for example, and before the relatively recent advent of lap-dance clubs, no one bemoaned their absence.'²²⁸

IOM wijst ook op het feit dat het idee van het aanpakken van de vraag nauwelijks wordt toegepast op andere sectoren. Consumenten die andersoortige producten van gedwongen arbeid kopen, zoals kleding, diamanten, mobiele telefoons of tapijten worden normaal gesproken niet gezien als 'dader' in de keten van mensenhandel. Voor degenen die een meer liberale visie hebben op prostitutie bestaat niet veel verschil tussen het verlenen van seksuele diensten en het grote scala aan andere persoonlijke diensten dat wordt geleverd. Voor hen is het idee om de gehele seksindustrie uit te bannen om het probleem van vrouwenhandel op te lossen net zo onrealistisch als het uitbannen van de vraag naar tapijten om het probleem van gedwongen arbeid en kinderarbeid in de tapijten industrie aan te pakken. IOM concludeert dat vanuit dit perspectief niet de vraag van consumenten moet worden aangepakt, maar de vraag van werkgevers of uitbaters.²²⁹

Dit doet natuurlijk de vraag rijzen: in hoeverre is de vraag in Zweden werkelijk verminderd sinds de criminalisering? Volgens Zweedse bronnen is de prostitutie wel drastisch afgenomen en is dit het resultaat van de aanpak van de vraag.²³⁰ Zij baseren dit echter voornamelijk op de straatprostitutie, die inderdaad drastisch is verminderd, terwijl in de evaluatie van de Zweedse overheid naar voren komt dat internetprostitutie is toegenomen (maar niet zoveel als in omliggende landen) en dat naar indoorprostitutie is geen onderzoek gedaan. Vrouwenhandel zou volgens Zweedse bronnen veel minder voorkomen in Zweden omdat de criminalisering van de vraag naar prostitutie ontmoedigend zou werken voor vrouwenhandelaren. Dit klinkt wel aannemelijk, maar dit is niet te bewijzen.

Voorstanders van legalisering vinden de abolitionistische zienswijze naïef omdat prostitutie, zowel de vraag als het aanbod, in hun ogen altijd zal blijven bestaan. Het aanpakken van de vraag zou daarom niet leiden tot afname van prostitutie, maar verplaatsing van prostitutie naar de verborgen sector.²³¹ Chuang (2009) legt uit dat prostitutie daarmee gevaarlijker wordt voor de prostituees, omdat het

---

²²⁸ Ibidem.

²²⁹ Ibidem, 10-11.

²³⁰ Ekberg, 'The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Service' (2004); SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 2&8; Jonas Trolle, *The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: 'Trafficking in Human Beings and Prostitution'* (Den Haag), 6 december 2010.

²³¹ S. Day, 'Renewing the war on prostitution: The spectres of 'trafficking' and 'slavery'', in: *Anthropology Today* (2009) 25:3, 2.

voor prostituees moeilijker wordt om te beoordelen of een schichtige klant gewoon bang is om door de politie gepakt te worden of omdat hij misbruik van haar wil maken. Bovendien maakt een verminderd aantal klanten dat de prijzen lager worden en prostituees het zich niet kunnen veroorloven om gevaarlijke of instabiele klanten te weigeren.²³² Aronowitz geeft daarnaast aan dat het verplaatsen van de prostitutie naar de verborgen sector maakt dat de overheid en instanties de prostituees niet goed meer kunnen bereiken.²³³ Wellicht is dat ook de reden dat er zo weinig data en cijfers beschikbaar zijn.

Het tweede kerndoel van het prostitutiebeleid in Zweden is de samenleving (her)opvoeden om gelijkheid tussen de seksen te bewerkstelligen. Prostitutie staat volgens abolitionisten de gelijkheid van mannen en vrouwen in de weg, aangezien prostitutie een vorm van seksueel geweld tegen vrouwen is, die de samenleving als geheel zou moeten veroordelen. Dat het om een moeilijk te bewijzen en moeilijk uit te bannen feit gaat, is volgens haar geen reden om het niet te verbieden. Het normatieve effect van het Zweedse prostitutiebeleid is erg groot geweest. Sinds invoering van de wet is het aantal mensen dat voorstander van de wet is gegroeid en het aantal mensen dat tegen de wet is afgenomen. Daaruit concludeert Zweden dat er een verandering heeft plaatsgevonden in de positie van de samenleving ten aanzien van prostitutie. De vraag is echter waarom er een wet nodig is om de verwerping van prostitutie door de samenleving te kennen te geven als de grote meerderheid er al zo over denkt. De seksindustrie was in Zweden namelijk relatief al klein. Brink (1999) ziet het zelfs als een zet van politici om in de smaak te vallen bij het volk door iets te verbieden wat de samenleving toch al vrij unaniem afkeurde.²³⁴ Tegelijkertijd is het nog maar de vraag hoe lang de steun voor de criminalisering zal blijven bestaan. Uit de evaluatie bleek namelijk ook dat de jongere generatie een veel liberalere kijk op prostitutie heeft.²³⁵

Een gevaar van een dergelijke 'morele kruistocht' is volgens Chuang (2009) dat de ideologie zwaarder weegt dan de werkelijke resultaten, wat een kritische zelfevaluatie in de weg staat.²³⁶ Volgens hem leidt de abolitionistische aanpak van vrouwenhandel tot interventies die nadelig zijn voor alle mannen en vrouwen die migreren.²³⁷ Op die manier kan het abolitionistische beleid tegen vrouwenhandel de bestrijding ervan op de lange termijn juist belemmeren.

---

²³² Chuang, 'Rescuing trafficking from ideological capture', 1719.

²³³ Dr. A.A. Aronowitz, criminoloog, University College Utrecht, 11-02-11.

²³⁴ Brink, 1999, no. 7, p. 11, in: Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 445-446.

²³⁵ SOU 2010, The Ban against the Purchase of Sexual Services, 25.

²³⁶ Chuang, 'Rescuing trafficking from ideological capture', 158: 1721.

²³⁷ Ibidem, 1710.

Hoewel angst voor buitenlanders niet de motivatie zal zijn geweest van feministen, is er geen twijfel over mogelijk dat dit argument wel degelijk is gebruikt door politici en de pers.²³⁸

Hoewel de prostitutie in Zweden relatief kleinschalig was, had de overheid duidelijk het idee dat deze zou groeien en met de groei van de prostitutie zou ook de immigratie van buitenlandse prostituees en vrouwenhandel groeien en zo ook het risico op allerlei ziektes.²³⁹ Is de angst voor prostitutie in Zweden dan eigenlijk de 'ouderwetse' angst voor buitenlanders? Day (2009) trekt de vergelijking tussen de hedendaagse aandacht voor slavernij van vrouwen en de *White slave trade*. Volgens haar is de huidige paniek te vergelijken met de paniek van de laatste vergelijkbare periode van globalisering, die begin twintigste eeuw plaatsvond. Vrouwenlichamen geven daarbij symbolisch de grenzen aan van het 'vrij economisch verkeer'²⁴⁰ en migratie. Ook wetenschappers als Bernstein (2007)²⁴¹ en Berman (2006) zien deze overeenkomst:

'Dergelijke angsten suggereren dat het probleem van vrouwenhandel wordt gekenmerkt door andere illusoire angsten: voor buitenlanders, immigranten, criminelen, en de complexe ontwikkelingen die met mondialisering hebben te maken. Soms lijkt het zelfs wel alsof deze angsten de zorg om de verhandelde vrouwen overschaduwen'²⁴²

Bernstein (2007) stelt dat voor hedendaagse abolitionisten de weedeling tussen slavernij en vrijheid een manier vormt om de verwoestingen die het neoliberalisme heeft voortgebracht in de schoenen te schuiven van factoren buiten de instituties van het kapitalisme en het staatsapparaat.

'In this way, the masculinist institutions of big business, the state, and the police are reconfigured as allies and saviors, rather than enemies, of unskilled migrant workers, and the responsibility for slavery is shifted from structural factors and dominant institutions onto individual, deviant men: foreign brown men (as in the White Slave trade of centuries past)'²⁴³

Hoewel de verborgen agenda's natuurlijk niet aan het licht zullen komen, noch bewezen kunnen worden, maakt het gebrek aan (uitgebreid en onafhankelijk) onderzoek naar het prostitutiebeleid en naar vrouwenhandel in Zweden dat het abolitionistische prostitutiebeleid niet erg overtuigend is.

---

²³⁸ Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 443-444.

²³⁹ Ibidem.

²⁴⁰ Day, 'Renewing the war on prostitution', 1.

²⁴¹ Bernstein, 'The Sexual Politics of the "New Abolitionism"', 132-133.

²⁴² Berman, 'Grensoverschijdingen', 6.

²⁴³ Bernstein, 'The Sexual Politics of the "New Abolitionism"', 144.

Vooralsnog lijkt het vooral ideologisch onderbouwd te zijn (omdat het schadelijk zou zijn voor vrouwen en de samenleving), terwijl de daadwerkelijke resultaten onduidelijk zijn.

5.2 Legalisering in Nederland

Ook het Nederlandse prostitutiebeleid heeft twee kerndoelen:

- Meer controle op de prostitutiebranche, opdat misstanden in de prostitutie kunnen worden aangepakt.
- Prostituee moet een gewoon beroep worden, opdat hun positie verbetert

Door de legalisering van de prostitutie wordt prostitutie zichtbaarder en kan er meer controle worden uitgeoefend op de branche, zo redeneert Nederland. Op die manier komen misstanden sneller aan het licht en kunnen die beter worden aangepakt. Maar is dat ook wat er in werkelijkheid gebeurt in Nederland?

Na wat opstartproblemen lijkt er een redelijk goedlopend vergunning- en controle beleid van de grond te zijn gekomen. Ook is er met de Taskforce Mensenhandel voor het beleid, de Nationaal Rapporteur voor controle en CoMensha voor registratie en coördinator van slachtoffers een stevig kader neergezet voor het aanpakken van vrouwenhandel. Toch is het maar zeer de vraag of het vergunning- en controlebeleid geresulteerd heeft in meer zichtbaarheid. In hoofdstuk 5 is al gebleken dat er door verplaatsingen tussen regio's en prostitutiesectoren weinig grip is op de niet-vergunde, niet-locatiegebonden en illegale prostitutiesectoren. Bovendien is door een rapport van het KLPD naar voren gekomen dat ook binnen de meer zichtbare vergunde sector nog altijd veel misstanden voorkomen. Registratie en vergunningverlening blijken nauwelijks een barrière te vormen voor vrouwenhandelaren. Prostitutiecontroleurs schatten het aantal vrouwen in de raamsector dat onvrijwillig werkt zelfs op 50-90%.²⁴⁴ Daarnaast oordelen critici dat de legalisering juist het openen van de markt als gevolg heeft (gehad), waardoor de prostitutiebranche in z'n geheel groeit, dus zowel de legale als de illegale sector.²⁴⁵ Hier zijn echter geen bewijzen voor. Wat wel duidelijk is dat sinds de wetswijziging het aantal strafzaken en veroordelingen fors is gegroeid. Daarnaast is er een bewustwording tot stand gekomen door initiatieven als Meld Misdaad Anoniem, wat op de langere

---

²⁴⁴ KLPD, Schone schijn, 18.

²⁴⁵ Bindel en Kelly, A Critical Examination of Responses to Prostitution, 29; Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 440-441; Zaitch en Staring, 'The flesh is weak, the spirit even weaker', 52.

termijn tot een succesvollere aanpak kan leiden.

Het tweede kerndoel van het Nederlandse prostitutiebeleid is een verbetering van de positie van prostituees. Door prostitutie te benaderen als gewoon werk en prostituees als gewone rationeel handelende werknemers wil Nederland het stigma van prostitutie afhalen en een verbetering van de positie van prostituees bewerkstelligen.

Abolitionisten vinden dit een negatieve filosofie, gebaseerd op foutieve clichés van prostitutie als 'oudste beroep' altijd zal blijven bestaan. Bindel en Kelly (2003) merken op dat de eerste vormen van prostitutie pas voorkwamen toen de mens de slavernij had uitgevonden. Prostitutie is volgens hen geen beroep, ook niet het oudste vrouwelijke beroep (dat is namelijk landbouw). Het idee dat prostitutie altijd zal blijven bestaan is gebaseerd op de patriarchale aanname dat mannen recht hebben op seks en seks nodig hebben'.²⁴⁶ Volgens Bindel & Kelly (2003) is het stigma op prostituees bovendien geenszins verdwenen. Prostituees moeten zich in Nederland als zodanig registreren om legaal te kunnen werken. Zij hebben hier zelf vaak bezwaar tegen, omdat zij hun anonimiteit hiermee verliezen. Ook is het voor geregistreerde prostituees moeilijk om een zorgverzekering, lening of hypotheek te krijgen. Daarom kiezen vrouwen ervoor zich niet te registreren en in de illegale sector te gaan werken, waardoor zij juist kwetsbaarder zijn.²⁴⁷ Uit het feit dat veel prostituees (50%) nog steeds een pooier hebben, blijkt dat de zelfstandigheid en positieverbetering van de vrouwen nog steeds te wensen over laat. Het zijn immers juist de pooiers die geweld gebruiken.²⁴⁸

Een ander veelgehoord kritiekpunt aan het adres van de Nederlandse overheid is dat de negatieve effecten van de legalisering vooral de migrantenprostituees treffen. In de politiek spelen in de praktijk altijd meerdere belangen en in dit geval weegt beperking van immigratie vaak zwaarder dan het oplossen van het probleem van vrouwenhandel.²⁴⁹ Voor de wetwijziging hanteerde de Nederlandse regering een gedoogbeleid, waardoor migrantenprostituees 50 tot 60% van de seksindustrie bevolkten. Het huidige Nederlandse prostitutiebeleid heeft volgens Chuang (2009) ook tot doel om van die groep af te komen.²⁵⁰ Daardoor vallen de migrantenprostituees nu tussen wal en schip valt; ze kunnen niet aan de slag als geregistreerde prostituees en zijn gedwongen de illegaliteit in te gaan. De beperkingen die worden gesteld aan de migratie van met name ongeschoolde of

---

²⁴⁶ Bindel en Kelly, A Critical Examination of Responses to Prostitution, 6-7.

²⁴⁷ Bindel en Kelly, A Critical Examination of Responses to Prostitution, 14-17.

²⁴⁸ Daalder, Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod (2007), 81

²⁴⁹ Van Doornick, 'Strategieën voor de bestrijding van mensenhandel', 30-31.

²⁵⁰ Chuang, 'Rescuing trafficking from ideological capture', 1720.

laaggeschoolde vrouwen, duwen deze vrouwen in de handel van bemiddelaars, waardoor de kwetsbaarheid uitbuiting toeneemt.²⁵¹ Er zijn te weinig mogelijkheden voor bescherming van deze kwetsbare groep. Als vrouwen eenmaal slachtoffer zijn geworden van vrouwenhandel, kunnen zij door middel van de B9-regeling wel aangifte doen en een tijdelijke verblijfsvergunning krijgen, maar dit helpt niet ter preventie van slachtofferschap en is bovendien te beperkt, zoals de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en CoMensha hebben aangegeven.²⁵²

5.3 Conclusie

Wat opvalt als we Nederland en Zweden met elkaar vergelijken is dat beide landen uiteindelijk twee dezelfde kerndoelen hebben; één doel gericht op het aanpakken van vrouwenhandel en één doel gericht op verbetering van de positie van de vrouwen. Het verschil zit vooral in het middel om deze doelen te bereiken en een fundamenteel verschil in de benadering van prostitutie. Wat ook opvalt is dat beide landen, naast kritiek op de theorie en praktijk van de kerndoelen, het verwijt krijgen dat hun prostitutiebeleid vooral zou dienen tot beperken van de immigratie, uit angst voor buitenlanders.

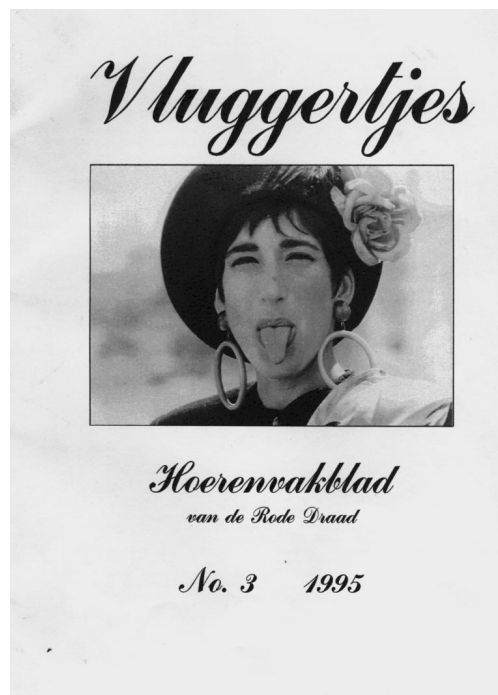
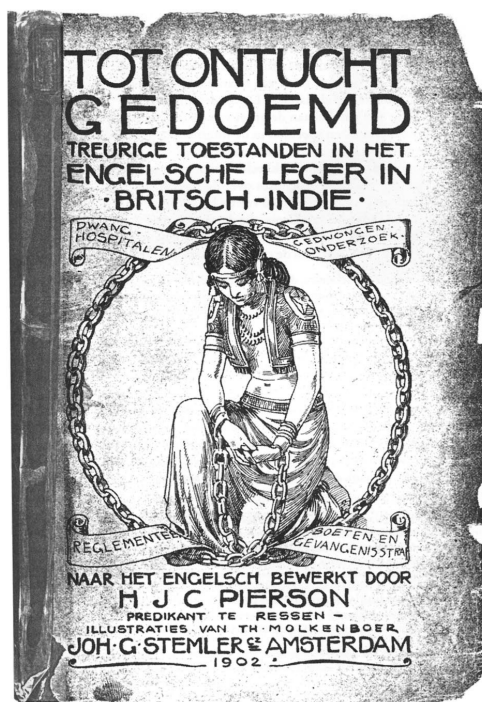
²⁵¹ Ibidem, 1710.

²⁵² Sandra van den Berg (CoMensha), gesprek 25-10-10; NMR, Mensenhandel (2010), 51-58; Wijers, 'Documentanalyse B9 regeling mensenhandel', Verwey-Jonker Instituut (2004), http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/D7333412_def.pdf (07-05-11).

6. Conclusie

Eind 19^e eeuw kwam gedwongen prostitutie voor het eerst in opspraak. Het abolitionisme ontstond naar aanleiding van de vermeende ‘handel in blanke slavinnen’; waarbij ‘onschuldige meisjes’ slachtoffer werden van ‘gevaarlijke en gefrustreerde mannen’. De prostituee werd symbool voor de seksuele onderwerping van vrouwen (zie afbeelding 1²⁵³). Een eeuw later zien we een heel ander beeld van de prostituee; het beeld van de zelfverzekerde en vrolijke zakenvrouw. (zie afbeelding 2)²⁵⁴

Nog steeds bestaat dit verschil in benadering, tussen de prostituee als ‘seks slaaf’ en de prostituee als onafhankelijk dienstverlener (zie afbeelding 3²⁵⁵ & 4²⁵⁶).

²⁵³ Omslag van E.W. Andrew & K.C. Bushnell, *Tot ontucht gedoemd. Treurige toestanden in het Engelsche leger in Britsch-Indië*, Amsterdam 1902.

²⁵⁴ De Vries, ‘De ketenen van de blanke slavin en het belastbare inkomen van de sekswerker, 140-141.

²⁵⁵ ‘Miljonair Harry Kramp zit in de vrouwenhandel’, <http://www.quotenet.nl/biz/miljonair-harry-kramp-zit-in-de-vrouwenhandel.php>.

²⁵⁶ ‘Het Domina-effect: Humo sprak met Hot Marijke, de prostituee uit Open Venster’, <http://www.humo.be/tws/deze-week/14013/het-domina-effect-humo-sprak-met-hot-marijke-de-prostituee-uit-open-venster.html> (26-06-11).

Al deze afbeeldingen zijn iconen voor vrouwenrechten en vrouwenbelangen, maar tegelijkertijd geheel met elkaar in tegenspraak.²⁵⁷ Dat geldt evenzeer voor de plaats van prostitutie in het juridische landschap van respectievelijk Zweden en Nederland. Zweden ziet prostitutie per definitie als een vorm van seksuele slavernij van vrouwen, zonder onderscheid te maken tussen vrijwillige en onvrijwillige prostitutie. Nederland maakt dat onderscheid wel en kiest voor legalisering van de prostitutie om de positie van vrijwillige prostituees te verbeteren en onvrijwilligheid tegen te kunnen gaan.²⁵⁸ De grote vraag die dus ten grondslag ligt aan het verschil in benadering tussen het Zweedse en het Nederlandse prostitutiebeleid is: kan prostitutie een legitieme keuze zijn? Of zoals Julia O'Connell Davidson (2002) zich afvraagt:

... do the body's sexual capacities constitute property in the person or is it impossible to detach sex from personhood without moral harm? Does prostitution law violate the prostitute's natural right to engage in voluntary transfers of her rightful property, or does the prostitution contract itself violate her natural right to dignity?²⁵⁹

Het abolitionistische gedachtegoed maakt geen onderscheid tussen vrijwillige en onvrijwillige prostitutie, omdat vrijwillige prostitutie in deze visie niet bestaat. Prostitutie kan volgens

---

²⁵⁷ De Vries, 'De ketenen van de blanke slavin en het belastbare inkomen van de sekswerkster, 141.

²⁵⁸ Werkman, Sex Trafficking in Europe, 12.

²⁵⁹ O'Connell Davidson, J, (2002): 85, in: Bindel en Kelly, A Critical Examination of Responses to Prostitution, 2.

abolitionisten geen legitieme keuze zijn en 'de gelukkige prostituee bestaat niet'²⁶⁰. Abolitionisten staven dit gedachtegoed met de volgende argumenten:

Ten eerste beroepen ze zich op onderzoeken die aantonen dat veel prostituees gedwongen worden, zoals het onderzoek dat het Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek (NISSO) in 2000 publiceerde, waarin stond dat 79% van de prostituees een indicatie gaf gedwongen te worden.²⁶¹ Daarnaast blijkt uit onderzoek dat een groot deel van de prostituees al eerder in hun leven te maken heeft gehad met seksueel geweld.²⁶² Volgens Zweeds onderzoek onder prostituees (1995) is 50-80% van de prostituees in hun jeugd seksueel misbruikt²⁶³ en de psychologische gevolgen daarvan maakt hen kwetsbaarder om in handen te vallen van pooiers, die bewust op zoek gaan naar vrouwen die op jonge leeftijd hun zelfrespect hebben verloren en een negatief zelfbeeld hebben.²⁶⁴ 'Repeating the trauma', noemt Jonas Trolle het.²⁶⁵ Daarnaast kun je prostitutie volgens abolitionisten ook niet vrijwillig noemen wanneer vrouwen te jong zijn om een keuze voor zichzelf te maken, wanneer zij in de illegaliteit leven, wanneer zij zo arm zijn dat zij niet in hun basale onderhoud kunnen voorzien of wanneer zij verslaafd zijn aan drugs.²⁶⁶ Een ander argument dat veel wordt gebruikt is dat prostitutie ongezond is. Prostituees zouden een grotere kans hebben om ziektes als HIV en AIDS te dragen en over te brengen. Daarnaast zouden prostituees veelvuldig mishandeld en verkracht worden en zou de helft van de prostituees een alcohol- of drugsprobleem hebben. Ook zouden ze vaak aan gedrags- of persoonlijkheidsstoornissen leiden en betrokken zijn bij criminele activiteiten.²⁶⁷

Met al deze argumenten op een rijtje, lijkt het heel plausibel te concluderen dat prostitutie nooit helemaal vrijwillig kan zijn en bovendien een destructieve werking op vrouwen heeft, maar dit is wel een erg moralitisch-patriarchale benadering. De overheid denkt in dit geval te weten wat het beste is voor vrouwen. Door het zelfstandig handelen van deze vrouwen als niet-legitiem af te schilderen,

---

²⁶⁰ Thomas Ahlstrand (Deputy Chief Prosecutor of the International Public Prosecution Office in Gothenburg, Sweden.), The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: 'Trafficking in Human Beings and Prostitution' (Den Haag), 6 december 2010.

²⁶¹ Bindel en Kelly, A Critical Examination of Responses to Prostitution, 16.

²⁶² SOU, 1995, 15, p. 23, in: Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex', 439

²⁶³ Jonas Trolle, Detective Inspector from the Stockholm Police Department, The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: 'Trafficking in Human Beings and Prostitution' (Den Haag), 6 december 2010.

²⁶⁴ SOU, 1995, 15, p. 23, in: Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex: the Politics of Prostitution in Sweden', 439..

²⁶⁵ Jonas Trolle, Detective Inspector from the Stockholm Police Department, The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: 'Trafficking in Human Beings and Prostitution' (Den Haag), 6 december 2010.

²⁶⁶ Gould, 'The Criminalisation of Buying Sex: the Politics of Prostitution in Sweden', 445.

²⁶⁷ Ibidem, 439.

ontneemt de overheid vrouwen een keuze en het recht op zelfbeschikking. Bovendien zorgen abolitionisten juist voor het stigma van het ‘hulpeloze slachtoffer’, wat hun eigen streven naar gelijkheid tussen man en vrouw in de weg staat. Misschien is het in veel gevallen een *forced choice*, maar er zijn op de wereld miljoenen vrouwen die besloten hebben seksuele diensten te verkopen. Het is een pragmatische reactie op een beperkt aantal opties en in sommige gevallen zelfs een emancipatorische stap naar onafhankelijkheid. Als je het equivalent van 100 euro kan verdienen op een nacht, waarom dan de hele dag T-shirts naaien of schoonmaken om hetzelfde te verdienen in een maand?²⁶⁸

Loff (2003) stelt dat het belangrijk is onderscheid te maken tussen vrouwenhandel en prostitutie, omdat juist het maken van dit onderscheid benadrukt dat vrouwen zelfstandig kunnen handelen en keuzes kunnen maken. Vrouwenhandel omvat dwang. Prostitutie betekent het verkopen van seks.²⁶⁹ Dit zijn de twee uitersten van het spectrum en daar tussenin zit een groot grijs gebied. De mate van zelfbeschikking en vrijwilligheid van vrouwen hangt af van hun plaats op dit spectrum. Die plaats is overigens niet statisch, maar kan verschuiven. Sommige vrouwen die verhandeld zijn kunnen zich na verloop van tijd definiëren als sekswerker. Loff (2003) legt uit: hoe langer een vrouw werkzaam is in de seksindustrie, hoe groter de kans is dat iemand zich op termijn gaat beschouwen als sekswerker. Zes jaar nadat ze naar India was verhandeld, zei een Nepalese vrouw:

“Waarom zou ik terug willen naar Nepal? Ik heb hier mijn vrienden, ik heb hier geld. Wat moet ik in Nepal? Geiten hoeden en in armoede leven! Ik ben goed in mijn baan en ik wil niet terug naar Nepal.”²⁷⁰

Kijkend naar de vraag welke benadering en welke strategie de beste oplossing bieden tegen vrouwenhandel, kan worden geconcludeerd dat beide benaderingen – vrouwenhandel als moderne slavernij en vrouwenhandel als arbeidsmigratie – te beperkt zijn om het fenomeen vrouwenhandel volledig te belichten. Echter, het ontkennen van *agency* van vrouwen die kiezen voor prostitutie (om welke reden ook) en het op één hoop gooien van prostitutie en vrouwenhandel, maakt dat de benadering van vrouwenhandel als moderne slavernij het meest beperkt is. Vanuit deze benadering is er geen andere oplossing mogelijk dan abolitionisme en het voorbeeld van Zweden heeft laten zien

---

²⁶⁸ B. Loff e.a., ‘Confusion between prostitution and sex trafficking’, in: *The Lancet* (2003) 361: 9373: 1985-1986; Dr. A.A. Aronowitz, criminoloog, University College Utrecht, 11-02-11.

²⁶⁹ Loff e.a., ‘Confusion between prostitution and sex trafficking’, 1983-1984.

²⁷⁰ Loff e.a., ‘Confusion between prostitution and sex trafficking’, 9373: 1986.

dat deze oplossing in de praktijk haar theoretische doelen niet kan waarmaken. Het gebrek aan data, wat gedeeltelijk inherent is aan deze oplossing (omdat het zicht op prostitutie bijna helemaal ontnomen wordt), maakt dat onmogelijk kan worden gesteld dat het de gewenste positieve effecten oplevert waar het naar streeft. Hoewel legalisering zoals die zich tot nu toe in Nederland heeft ontwikkeld verre van een perfecte oplossing tegen vrouwenhandel is, biedt het wel meer mogelijkheden als startpunt, omdat het prostitutie erkent en institutionaliseert. Maar, legalisering van de prostitutiebranche alleen werkt niet in de strijd tegen vrouwenhandel. Geen enkel prostitutiebeleid adresseert de complexe mix van sociaal-economische factoren, waarin mensen besluiten over te gaan op risicovolle arbeidsmigratieprojecten doet ondernemen in een omgeving die vijandig is tegen migranten. Geen enkel prostitutiebeleid biedt een oplossing tegen de uitbuiting van migranten, die zich aan de onderkant van de arbeidsmarkt bevinden en weinig bescherming krijgen. Geen enkel prostitutiebeleid biedt een oplossing voor de groeiende vraag naar goedkope arbeid, waarbij uitbuiting op de loer ligt.²⁷¹ Wat de vergelijking tussen Nederland en Zweden wel duidelijk heeft gemaakt is hoe complex het probleem is en dat er geen kant-en-klare oplossing bestaat. Het vinden van een betere oplossing tegen vrouwenhandel vereist inzicht in het fenomeen vrouwenhandel en hoe die geplaast moet worden in een bredere context van arbeidsmigratie, politieke agenda's en de wereldeconomie.

Het idee van een 'migratieplan' biedt volgens Berman (2006) een kader waarbinnen inzicht kan worden ontwikkeld over de wijze waarop vrouwen mensenhandelnetwerken 'gebruiken' om te reizen voor werk (veelal, maar niet altijd, in de seksindustrie) in het buitenland, in navolging van een bepaald persoonlijk of economisch doel dat zij willen behalen. Dit kader biedt veel meer mogelijkheden om de oorzaken van vrouwenhandel te verklaren en aan te pakken. Het bestrijden van vrouwenhandel vereist kritische zelfreflectie van overheden, waarbij beleid niet moet worden ingegeven door angst, maar door een realiteit waarin vrouwen besluiten te migreren voor werk, ongeacht de aard van het werk.²⁷²

De Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) heeft in 2005 gesteld dat regeringen meer legale migratie opties mogelijk zouden moeten creëren zodat vrouwen niet langer genoodzaakt zijn toevlucht te zoeken tot een dubieus aanbod van werk om mogelijkheden te vinden hun familie te ondersteunen.²⁷³ Het aanpassen van het migratiebeleid biedt meer perspectieven, maar vraagt tegelijkertijd om veel verdergaande maatregelen. Overheden in de Europese Unie moeten eerst

---

²⁷¹ Chuang, 'Rescuing trafficking from ideological capture' 1724-1725.

²⁷² Berman, 'Grensoverschrijdingen', 4.

²⁷³ IOM 2005 in: Ibidem, 8.

erkennen dat er een grote vraag is naar ongeschoolde arbeid en vervolgens bereid zijn om verder te gaan dan het toelaten van hoogopgeleide arbeidsmigranten.²⁷⁴

---

²⁷⁴ Van Doorninck, 'Strategieën voor de bestrijding van mensenhandel', 31.

7. Bibliografie

Boeken:

Finkelman, P. e.a., *Women and the family in a Slave Society*, 1989.

Grittner, F.K., *White Slavery: Myth, Ideology and American Law* (New York & Londen 1990).

Hopkins, R., *Ik laat je nooit meer gaan. Het meisje, de vrouw, de handelaar, de agent*, 2005.

Klooster W. e.a., *Migration, Trade, and Slavery in an Expanding World*, 2009.

Kojima, Y., *Women in the trafficking-migration continuum: From the perspective of Human Rights and Social Justice*, 2007.

Outshoorn, J., *The politics of prostitution : women's movements, democratic states and the globalisation of sex*, 2004.

Van Ammelrooy, A., *Vrouwenhandel. De internationale seks-slavinnenmarkt*, (Den Haag 1989).

Artikelen:

Andrijasevic, R., 'Handel in vrouwen en de politiek van mobiliteit in Europa' (proefschrift 2004), www.wodc.nl (september 2010).

Askola, H., 'Violence against Women, Trafficking, and Migration in the European Union', in: *European Law Journal* (2007) 13:2. 204–217.

Averdijk M.D.E., 'Prostitutie naar een illegaal en onzichtbaar circuit? Een verkennend onderzoek naar enkele onbedoelde gevolgen van de opheffing van het bordeelverbod in Twente' (Afstudeeronderzoek 2002), <http://www.ipit.nl/PDF/scriptie%20Averdijk.pdf> (25-04-11).

Bales, K., 'Expandable People: Slavery in the Age of Globalization', in: *Journal of International Affairs* (2000) 53:2, 462-484.

Bernstein, E., 'Border Wars: Migration and the Regulation of Sex-Work in the New Europe', in: *Trafficking and its Discontents* (2004).

Bernstein, E., 'The Sexual Politics of the "New Abolitionism"', in: *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* (2007) 18:3, 128-151.

Bindel, J. en Kelly L., 'A Critical Examination of Responses to Prostitution in Four Countries: Victoria, Australia; Ireland; the Netherlands; and Sweden', *Child and Woman Abuse Studies Unit* (2003): 1-79.

Day, S., 'Renewing the war on prostitution: The spectres of 'trafficking' and 'slavery'', in: *Anthropology Today* (2009) 25:3, 1-3.

Chuang, J.A., 'Rescuing trafficking from ideological capture: prostitution reform and anti-trafficking law and policy', in: *University of Pennsylvania Law Review* (2009) 158: 1655-1727.

Dempsey, M.M., 'Sex Trafficking and Criminalization: in Defence of Feminist Abolitionism', in: *University of Pennsylvania Law Review* (2009) 158: 1729, 1729-1778.

Doezema, J., 'Loose Women or Lost Women? The Re-emergence of the Myth of White Slavery in Contemporary Discourses of Trafficking in Women', in: *Gender Issues* (2000) 23-50.

Du Plessis, M., 'Historical Injustice and International Law: An Exploratory Discussion of Reparation for Slavery', in: *Human Rights Quarterly* (2003) 25:3, 624-659.

Easley, C., 'Modern slavery. Persistence of a global ancient wrong', in: *The Nation's Health* (maart 2009) 3.

Ekberg, G., 'The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Service', in: *Violence against Women* (2004) 10:10, 1187-1218.

Gould, A., 'The Criminalisation of Buying Sex: the Politics of Prostitution in Sweden', in: *Jnl Soc. Pol.* (2001) 30:3, 437-456.

Haveman R., en M. Wijers, 'De moraal van seks voor geld', in: *Nemesis* (2001) 6, 190-202.

Hughes, D.M., 'The "Natasha" Trade: The Traditional Shadow Market of Trafficking in Women', in: *Journal of International Affairs* (2000) 53:2, 626-651.

Kangaspunta, K., 'Measuring the immeasurable. Can the severity of human trafficking be ranked?', in: *Criminology & Public Policy* (2010) 9:2, 257-265.

Laczko, F., 'Data and research on human trafficking', *International Migration* (2005) 45: 1-2, 5-16.

Long, L.D., 'Anthropological Perspectives on the Trafficking of Women for Sexual Exploitation', in: *International Migration* (2004) 42:1, 5-32.

Loff, B. e.a., 'Confusion between prostitution and sex trafficking', in: *The Lancet* (2003) 361: 9373, 1983-1988.

Lünnemann, K., *Vrouwenmishandeling, strafrechtelijk afgedaan? Strafrechtelijke regulering van mannelijk geweld in de privésfeer*, 1996 (proefschrift Universiteit Maastricht).

Lutz, H. en K. Koser, Introduction. The New Migration in Europe. Social Constructions and Social Realities, in: *The New Migration in Europe. Social Constructions and Social Realities*, (1998) 1-15.

Munro, V.E., 'Stopping traffic? A Comparative Study of Responses to the Trafficking in Women for Prostitution', in: *Brit. J. Criminol.* (2006) 46, 318-333.

Outshoorn, J., 'Pragmatism in the Polder: Changing Prostitution Policy in The Netherlands', in: *Journal of Contemporary European Studies* (2004) 12:2, 165-176.

Outshoorn, J., 'The Political Debates on Prostitution and Trafficking of Women', in: *Political Debates on Prostitution* (2005) 141-155.

Pickup, F., 'More words but no action?', in: *Gender and Migration* (1998) 44-51.

Science Shop of Law, Economics and Governance, *Human trafficking, turning attention to labour exploitation*, 2009.

Stone, M., 'Twenty-first Century Global Sex Trafficking: Migration, Capitalism, Class, and Challenges for Feminism Now', in: *ESC* (2005) 31:2-3, 31-38.

Sharpe, P., 'Gender and the experience of migration', in: P. Sharpe ed., *Women, Gender and Labour Migration. Historical and Global perspectives* (2001) 1-14.

De Vries, P., "'White Slaves'" in a Colonial Nation: the Dutch Campaign against the Traffic in Women in the early Twentieth Century', in: *Social & Legal Studies* (2005) 14:1, 39-60.

De Vries, P., 'De ketenen van de blanke slavin en het belastbare inkomen van de sekswerkster. Honderd jaar feminisme en prostitutie in Nederland', in: *Eeuwige kwesties. Honderd jaar vrouwen en recht in Nederland*, jubileumuitgave Nemesis (Deventer 1999), 140-153.

Werkman, K., *Sex Trafficking in Europe: Prostitution regimes and trafficking victims* (Thesis MSc Humanitarian Action, Dublin 2009).

Wijers, M., 'Documentanalyse B9 regeling mensenhandel', Verwey-Jonker Instituut (2004), http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/D7333412_def.pdf (07-05-11).

Zaitch, D. en R. Staring, 'The flesh is weak, the spirit even weaker'. Prostitution, clients and women trafficking in the Netherlands', in: M. Lombardi en P. Ruspini (red.), *How much? A pilotstudy on four key EU member and candidate countries on the demand of trafficked persons* (2008).

Rapporten:

Buijs, H.W.J. en A.M. Verbaken, *Vrouwenhandel. Onderzoek naar de aard, globale omvang en de kanalen waarlangs vrouwenhandel naar Nederland plaatsvindt*, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Den Haag 1985).

Daalder, A.L., *Het bordeelverbod opgeheven. Prostitutie 2000-2001* (2002), WODC onderzoek en beleid, <http://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/het-bordeelverbod-opgeheven-prostitutie-in-2000-2001.aspx> (16-04-2011).

Daalder, A.L., *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod* (2007), <http://wodc.nl/onderzoeksdatabase/overkoepelend-rapport-evaluatie-opheffing-bordeelverbod.aspx> (16-04-11).

CoMensha, *jaarverslag 2007* (2008), <http://www.mensenhandel.nl/cms/docs/jaarverslag2007.pdf> (07-05-11).

CoMensha, jaarcijfers 2010, <http://www.mensenhandel.nl/cms/docs/cijferscomensha2010.pdf> (22-04-11).

Committee of Inquiry to Evaluate the Ban against the Purchase of Sexual Services, Selected extracts of the Swedish government report SOU 2010:49: The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999-2008 [‘Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999–2008], <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/15/14/88/0e51eb7f.pdf>

IOM, Is trafficking in Human Beings demand-driven? A Multi Country Pilot Study (2003), http://www.compas.ox.ac.uk/fileadmin/files/pdfs/Bridget_Anderson/BA1_Anderson%20IOM%20report.pdf (20-02-11).

Kelly L., e.a., Shifting Sands: A Comparison of Prostitution Regimes Across Nine Countries, Child and Woman Abuse Studies Unit (Londen 2009), http://www.cwasu.org/project_display.asp?pageid=PROJECTS&type=11&pagekey=55&year=2009 (20-06-11).

KLPD, Schone schijn. De signalering van mensenhandel in de vergunde prostitutiebranche (2008), www.om.nl/publish/.../klpd_sneep_low_res_tcm5-968601.pdf (04-03-11).

Lohman S. e.a., Het functioneren van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving (Verwey-Jonker Instituut) 1998.

Nationaal Actieplan Mensenhandel. Aanvullende maatregelen van het kabinet in het kader van de aanpak van mensenhandel in Nederland (2004), <http://www.ecpat.nl/images/13/156.pdf> (07-05-11).

Nationaal Rapporteur mensenhandel, Mensenhandel – 10 jaar Nationaal Rapporteur Mensenhandel in Nederland – Achtste rapportage van de nationaal rapporteur, 2010.

Task Force Aanpak Mensenhandel, Voortgangsrapportage. Stand van zaken september 2009 (2009), http://www.jeugdprostitutie.nu/doc/rapport_mensenhandel.pdf (07-05-11).

UNODC, United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto (versie 2004),
<http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf> (16-06-11).

U.S. Department of State, Trafficking in Persons report, 10th edition (juni 2010),
<http://www.state.gov/g/tip/> (17-01-11).

Van de Bunt, H.G., 'In het hart van de vergunde sector', in: WODC, 'Justitiële verkenningen: mensenhandel' (2007), www.wodc.nl (24-04-2011), 78-81.

Vanwesenbeeck, I. e.a., De sociale positie van prostituees in de gereguleerde bedrijven, een jaar na wetswijziging (2002),
http://database.rutgersnissogroep.nl/rutgersnisso_groep/rng/downloads/Publicaties/rng_pub_2002_sociale_positie_prostituees.pdf (20-02-11).

Verwey-Jonker Instituut, Illegaliteit, onvrijwilligheid en minderjarigheid in de prostitutie; één jaar na de opheffing van het bordeelverbod (2002),
http://www.prostitutie.nl/fileadmin/nl/6._Studie/6.3_Documenten/6.3g_Mensenhandel/pdf/illegon_vrijwminderj.pdf (17-04-2011).

Tijdschriften/Kranten/Websites

Berman, J., 'Grensoverschijdingen: van Vrouwenhandel naar Migratiebeheer', in: *Terecht* (2006) 25:76, 4-10.

Haveman R. en M. Wijers, 'De moraal van seks voor geld', in: *Nemesis* (2001) 6.
<http://www.meldmisdadanoniem.nl/campagnes/gedwongen-prostitutie/> (08-05-11).

Stichting Entoen.nu, Slavernij. Mensenhandel en gedwongen arbeid in de Nieuwe Wereld,
<http://entoen.nu/slavernij> (14-02-11).

Stichting Religieuzen Tegen Vrouwenhandel (SRTV), 'Achtergronden', www.srtv.info (19-06-11).

Van Doorninck, M., 'Om verderf van een nog walgelijker aard te voorkomen', in: *NRC-Handelsblad*, 16 oktober 1999.

Van Doorninck, M., 'Strategieën voor de bestrijding van mensenhandel', in: *Terecht* (2006) 25:76, 30-31.

Koninklijke Bibliotheek, Dossier afschaffing slavernij (1863),
<http://www.kb.nl/dossiers/slavernij/slavernij.html> (15-02-11).

Van Dale 'Groot woordenboek van de Nederlandse taal', www.vandale.nl (12-04-11).

Van Zeijl, F., 'Het is ongeloofelijk hoe ze met mij hebben gesold. Opheffing bordeelverbod nadelig voor slachtoffers vrouwenhandel', in: *Opzij* (februari 1999), 30-34.

http://www.emancipatie.nl/_documenten/focus/prostitutie/opzij-feb99.htm

Van Zeijl, F., 'Focus op Prostitutie' (2002),

http://www.emancipatie.nl/home/Focus/Prostitutie/Dossier_Prostitutie (20-02-11).

Interviews:

- Sandra van den Berg, CoMensha, gesprek 25-10-10
- Ivonne van de Kar, SRTV, gesprek 11-11-10.
- Dr. A.A. Aronowitz, criminoloog, University College Utrecht, 11-02-11.

Overige bronnen:

Elena, 'Het verhaal van Elena' (2010),

<http://www.journeydenhaag.nl/?hoofdpagina=3&titel=waaromenwie> (17-10-10).

The third Swedish-Dutch Conference on Gender Equality: 'Trafficking in Human Beings and Prostitution' (Den Haag), 06-12-10.

Expositie 'Journey' (Plein Den Haag, 17-10-10).

Alexis Aronowitz, lezing: Gender & Human Trafficking (Wageningen Universiteit) 29-01-11.

